

EPAM EKONOMİ VE POLİTİKA
Araştırmaları Merkezi
İSTİNYE ÜNİVERSİTESİ

Haftalık Dış Politika ve Ekonomi Bülteni

115. Bülten

İSÜ | İSTİNYE
ÜNİVERSİTESİ
İ S T A N B U L

istinye.edu.tr | 0850 283 60 00

[f /istinyeuniv.edu](https://www.facebook.com/istinyeuniv.edu) [t /istinyeunivedu](https://www.instagram.com/istinyeunivedu) [i /istinyeunivedu](https://www.instagram.com/istinyeunivedu)

Öğrencimiz Özenç Kayalı tarafından tasarlanmıştır.

Seçim Öncesi Bir Almanya Analizi-1

Fahri Erenel

Dünya üzerinde bazı ülkelerin seçim sonuçları dünya veya bölgesel açılardan önem taşır. Bu sonuçlara göre güvenlik, ekonomi, politikalar şekillenir, stratejiler değişir. ABD seçimlerini dünyanın nasıl takip ettiğini biliyoruz. Şimdi önümüzde AB'nin lokomotifi Almanya seçimleri var. 16 yıldır Şansölyelik yapan Merkel'den boşalacak yeri kimin dolduracağı her ne kadar anketlere göre bir yön belirlenmiş olsa da belirsizliğini korumaktadır. Anket sonuçları hiçbir partinin tek başına iktidar olmayacağını ve Almanya'yı yine koalisyonların beklediğini göstermektedir. Koalisyonlarda ki farklı birliktelikler özellikle Türkiye-Almanya ilişkilerini ve dolayısı ile Türkiye-AB ilişkilerini de etkileyecektir. 26 Eylül 2021 tarihinde yapılacak seçim sonuçları Almanya'nın yarınını nasıl etkileyeceğini göreceğiz. Partilerin seçim bildirgeleri bu konuda bizlere bazı ipuçları vermekle birlikte koalisyon yapısı içinde bazen bildirgede yer alan konuların ötelenebildiğini veya hiç gerçekleşmediğini de biliyoruz. Seçim bildirgeleri incelendiğinde Almanya'nın alt yapı, eğitim, güvenlik, emeklilik vb. konularda ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğunu öğreniyoruz. AB'nin en önemli mali sponsoru olarak AB politikalarında etkili olan Almanya'nın kendine faydasının olmadığını ve dibine ışık vermeyen bir mum gibi olduğu anlıyoruz.

Partilerin seçim beyannamelerinin resmi devlet kurumlarının verilerine göre daha detaylı bilgileri içerdiklerini söyleyebiliriz. Kısacası Almanya'da ki seçim sistemine bir sonraki yazımda daha kapsamlı değinmeye çalışacağım. Ancak öncelikle Almanya'nın eksik/zayıf yönlerine seçim beyannameleri ışığında baktığımızda gördüklerimiz hayrete düşürecek cinsten;

- European Center for Digital Competitiveness adlı kuruluşun yaptığı araştırmaya göre; Almanya dijital rekabet becerisi açısından Avrupa ülkeleri arasında sondan ikinci sırada. Son ülke ise Arnavutluk. Türkiye, Almanya'nın önünde yer alıyor.

-Özellikle yaşlı hasta bakımında ciddi kadro boşlukları mevcut. Eleman açığı fazla

-Emekli aylıkları Almanya'nın refah seviyesine göre oldukça düşük. Merkel görevi teslim etmeden bir miktar artış sağladı. Ancak yetersiz.

-Kiralar ve emlak fiyatları çok yüksek.

-Okullarda ciddi altyapı sorunlar var. Onarım için 40 milyar Avro gerekli.

- Almanya nüfusu 81,8 milyon. Bunların yaklaşık sekizde biri (%12,4) yabancı uyruklu olduğu halde Berlin ve birçok Kuzey Ren Vestfalya eyalet şehirlerinde sınıflardaki yabancı uyruklu öğrenci oranı %70'lere kadar varmaktadır. Yani okullarda toplumsal sınıf farkı yaratılmaktadır: Almanlar ve Alman olmayanlar. Bir yandan yabancıların entegrasyonu konusunda mangalda kül bırakmıyorlar, diğer yandan Alman olmayan öğrencileri Almanlardan izole ediyorlar. PISA gibi uluslararası öğrenim araştırmalarında göç geçmişi olan öğrencilerin, göç geçmişi olmayanlara göre geride kaldığı kesin olduğu halde, göç geçmişi olan öğrencileri getolaştırıp başarılı olmalarını baştan yok sayarak fırsat eşitliğini ortadan kaldırırınız bu da bu tür gençlerin yaşadığı topluma düşman olmalarına neden olur.

-40 bin köprünün beş bini trafik için tehlikeli ya da yıkılma tehdidi altında.

-Almanya Sendika Birliğinin açıklamasına göre sağlık sektöründe 100 bin tam süreli (8 saat) kadro boş

-2022 yılında son nükleer santral kapatılacak, 2038 yılına kadar elektrik üretiminde kömür kullanımı sonlandırılacak. Bu durum dikkate alındığında her yıl Hamburg şehrinin bugün kullandığı kadar yenilenebilir yöntemlerle elektrik üretilecek şekilde yatırım ihtiyacı mevcut.

-Çevre'yi korumaya yönelik yasa yetersiz bulunularak Anayasa Mahkemesi tarafında geri çevrildi. Yaşanan sel felaketi Partilerde çevre hassasiyetini arttırdı ve Yeşillerin elindeki çevre tekeli birazda olsa kırılmış oldu.

-Almanya'nın eğitim bütçesi OECD ülkeleri ortalamasının altında kalmaktadır.2020 yılında OECD ortalaması devletlerin toplam bütçelerinin %5'ine yakın iken, bu değer Almanya'da %4'ün biraz üzerinde, Türkiye'de ise %5 civarındadır.

-Polis kadroları giderek zayıflıyor.İç güvenlik zafiyeti oluşmaya başlamıştır.

-Tren hatlarının %39'unda henüz elektrik bulunmamaktadır.

-Adalet ve Maliye Bakanlıklarında kara para aklama soruşturmaları yürütülmektedir.

-Alman ekonomisi nitelikli eleman eksikliği nedeniyle zayıflıyor. AB ülkelerinde gelen nitelikli eleman sayısında %25 azalma mevcut. Halen nitelikli eleman açığı yaklaşık 400 bin. Demografik hesaplamalar 2030 yılına kadar 20-65 yaş istihdamının 3.9 milyon azalacağı,2050 yılında her üç kişiden birinin 67 yaş üzerinde olacak olması nedeniyle sağlık, bakım vb. giderlerin giderek aratacağı ve ciddi bütçe yükü oluşturacağı hesaplanıyor.

-Ocak 2021 'de yayımlanan bir raporda 2020 yılı için 8949 tecavüz, 14594 çocuk istismarı vakasının resmi kayıtlarda yer aldığı görülmektedir. Gerçek verilerin bu sayıların çok üzerinde olduğu düşünülmektedir.

-Almanya seçimleri temsilde adalet üzerine kurgulanmıştır. Ancak bu sadece Alman vatandaşları için geçerlidir. Almanya Anayasasının 20. maddesi şöyle der: " Federal Almanya'nın devlet halkı (Staatsvolk) devlet erkinin maliki ve öznesidir". Milyonlarca yabancı uyruklu insan yıllarca Almanya'da çalışıp vergisini ödediği halde hiçbir şekilde temsil hakkına sahip değil çünkü seçim hakkı yok. Sadece AB üyesi ülke vatandaşları Almanya'da sadece yerel seçimlerde oy kullanma hakkına sahip

-Temsilde adalet konusunda seçim bölgelerinin belirlenmesinde titiz davranan Almanya'daki partilerin (CDU/CSU hariç) oy hakkı olan LGBTİ'lilere seçim programlarında geniş yer ayırmaları, buna karşın henüz oy kullanma yaşında olmayan gençlerin/çocukların istismarına engel olacak öneriler getirmemeleri demokrasi konusunda gerçek düşüncelerinin oy sayısı ile sınırlı olduğunu göstermektedir.

Bu konulara daha çok farklı tespitleri ekleyebiliriz. Her AB raporunda Türkiye'yi eleştirenlerin önce kendilerine bir çeki düzen vermeleri gerektiği açıkça görülmektedir.

Başta Almanya olmak üzere bu ülkelerinin içinde buldukları durumu en iyi açıklayan ifade,20 nci Münih Güvenlik Konferansında ortaya atılan "Batisızlık" kavramıdır. Veriler ve analizler batının en zengin ülkesinin dahi sözde dünyaya örnek olan değerlerinden emin olmadığı, bu değerleri hızla yitirmeye başladığı, stratejik plansızlık ve uyumsuzluk yaşadığını göstermektedir.

Lisansüstü Eğitimin Artan Önemi

Doç. Dr. Fahri Erenel

İşletmeler ve kuruluşlar; fiziksel, finansal ve entelektüel sermaye kullanarak faaliyetlerini sürdürmektedirler. İşletmenin sadece görünür olan fiziksel ve finansal sermayeleri ile ilgilenen yöneticiler buzdağının küçük olan görünür yüzü ile ilgilenmiş olacaktırlar. Rekabette kendilerini bir adım ileriye taşıyacak, sürdürülebilirliği sağlayacak buzdağının sualtında kalan ve büyük olan yüzünü ihmal etmeleri işletmelerinin ömrünü kısaltacaktır.

Buzdağının altında kalan büyük kısım Entelektüel sermayedir. Bir işletmeyi geleceğe taşıyacak olan unsur, bünyesinde çalışan insanların yarattığı değerlerin, işletme stratejilerinin, yapısının, sistem ve süreçleri ile şirketin müşterileri ve toplumla kurduğu ilişkilerin toplamından oluşan entelektüel sermaye olacaktır. Bilgi ekonomisinde yaşanan gelişmeler sonucu işletmeler artık öğrenmenin hayati olduğunu anlamışlar ve böylece stratejik çabalarını somut varlıkların yönetiminden soyut, genelde gizli, entelektüel varlıklarının yönetilmesine doğru kaydırmışlardır.

Entelektüel Sermaye; İnsan Sermayesi, Yapısal Sermaye ve Müşteri Sermayesinden oluşmaktadır. Entelektüel sermayeyi oluşturan üç unsur arasında sıkı bir bağ olmakla birlikte İnsan sermayesi, her bireyin sahip olduğu ve geliştirdiği bilgidir. İnsan sermayesi işletme çalışanlarının sahip olduğu bilgi birikimi, yaratıcılık, problem çözme yeteneği, girişimcilik ve liderlik yeteneklerini kapsamaktadır. Bu yetkinlikleri sağlayacak olan ise Üniversitelerde alınacak eğitimlerdir. Ülkemizin her alanda ihtiyaç duyduğu bilgi üreten, kullanan, eleştiren ve üretken bir düşünce tarzı ile problem çözebilecek araştırmacı, inovatif insan sermayesini yetiştirmek amacı ile üniversitelerimizde lisansüstü programlar açılmakta ve yürütülmektedir.

Ülkemizin 2023,2053 ve 2071 hedeflerine ulaşabilmesi için lisansüstü eğitim almış nitelikli insan sermayesini arttırmamız gerekmektedir. Mal ve hizmetin katma değerini oluşturan insan sermayesidir. Sadece lisans eğitimi ile kalınmamalı, araştırma ve geliştirme, inovasyon çalışmalarında yer alan araştırmacı ve girişimci sayısını arttırmak için yüksek lisans ve doktora eğitimlerine katılımı arttırmak bir ihtiyaç değil, zorunluluk haline almıştır. Dünyanın ilk 10 ekonomisi arasında yer almanın yolu da bu eğitimlerden geçmektedir.

Son yıllarda lisansüstü eğitime artan ilgi memnuniyet verici olmakla birlikte bu sayıları daha arttırmamız gerekmektedir.2019-2020 akademik yılda yüksek lisansa devam eden öğrenci sayımız 297.000 iken 2020-2021 akademik yılda 343.569'e, doktora eğitimindeki öğrenci sayımız ise 101.242'den 106.148'e ulaşmış durumdadır. Lisans eğitimi sonrası alınan bilginin yarı ömrünün 2-3 yıl ve hatta daha aşağı zaman dilimine indiği günümüzde bu açığı kapatmanın en önemli yolu bilgiyi yenilemekten geçmektedir. Lisansüstü eğitimler bize bu imkanı sağlamaktadır.

2018 yılı verilerinden hareketle 2020 yılı OECD raporuna göre; 25-34 yaş grubu aralığındaki yetişkinlerden yüksek lisans eğitimi alanların OECD ortalaması %13.1 iken, Türkiye ortalaması %2.05'tir.Doktora eğitiminde ise fark son derece azdır. OECD ortalaması %1.17, Türkiye ortalaması %0.43'tür.Yine aynı rapora göre Türkiye'de eğitim düzeyinin artması ile birlikte istihdam edilebilirliğin de artmakta olduğu izlenmektedir. 25-34 yaş aralığında eğitim düzeyi ortaöğretim altı olan genç yetişkinlerin %52'si, ortaöğretim düzeyindekilerin %61'i ve yüksek öğretimdekilerin yaklaşık %72'si istihdam edilmektedir. Yüksek öğretim mezunlarının istihdam edilme oranı ortalaması OECD'de %85'i bulmaktadır. Diğer bir analize göre ise Türkiye'de yüksek lisans mezunu bireylerin istihdam oranı %84 iken doktora mezunlarında bu oran %92'ye ulaşmaktadır.Bütün bu veriler lisansüstü eğitimin her açıdan bir gereklilik olduğunu göstermektedir.

2023'E DOĞRU TÜRKİYE'NİN EĞİTİM TASAVVURU

Prof. Dr. İrfan ERDOĞAN¹

Talim ve Terbiye Kurulu Eski Başkanı

Yeni Türkiye Dergisi, Sayı:56,2014

Giriş

Bu yazıda eğitime dair geleceğe ilişkin bazı öngörülerde bulunacağım. Öngörülerimi temellendirmek için yeri geldiğinde tarihsel irdelemeler de yapmaya çalışacağım. İfade etmeye çalışacağım irdeleme ve değerlendirmelerin referansı yıllara dayanan teorik araştırmalara, gözlemlere ve son olarak da iki yıl süren Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı esnasında yaşadığım deneyimlere dayanmaktadır. Bu ifadeleri eğitimin, sezgilerle değil belli bir teorik ve pratik birikime dayalı olarak ele alınmasının, irdelenmesinin ve değerlendirilmesinin doğru olacağını ve eğitime anlamlı katkıların bu şekilde sağlanacağını vurgulamak için dile getirdim.

Türkiye’de eğitime dair çok şeyler yapılmaktadır

Eğitim artık önem verilen bir alandır. Özellikle iki binli yıllardan bu yana eğitim için azımsanmayacak ölçüde kaynak harcanmaktadır. Bütçenin en büyük payı eğitim için ayrılmaktadır. Yeni okullar yapılmakta, öğretmen sayısı artmakta, müfredatlar değişmektedir. Teknoloji kullanımı yaygınlaşmakta, ders kitapları yenilenmektedir. Uluslar arası eğitim kurumlarıyla bağlantılı faaliyetler yürütülmekte, ortak programlar düzenlenmekte, diplomalar verilmektedir.

Türkiye’de eğitime karşı Türkiye’nin eğitimi

Eğitime dair Türkiye’de bir şeylerin yapıldığı yadsınamaz. Ancak yüzleşmemiz gereken gerçek şu ki; Türkiye’de eğitim adına yapılanlardan Türkiye’nin eğitimi diyebileceğimiz ürünler, renkler, sonuçlar çıkmadı. Enderun Osmanlı’nın okuluymdu, Ahilik Selçuklu medeniyetinin kurumuydu. Millet mektepleri, köy enstitüleri de yeni kurulan Türkiye’nin okuluymdu. Şimdiki mesele ise; işte Türkiye’nin eğitimi, okulu budur diye gösterebileceğimiz bir kurumun olmamasıdır.

Bu durumda öncelikle belirtelim ki; yüzüncü yılına hazırlanan Türkiye için özgün bir eğitim sistemi yaratılmak durumundadır. Yeni yüzyılın ilk çeyreğinin sonlarına doğru dünyaya Enderun gibi karizmatik, köy enstitüleri gibi manifesto niteliğinde bir “Türk Eğitimi-Türk Okulu” imgesini sunabilmek gerekir.

Türkiye’nin eğitimi yaratılmazsa Türkiye’de eğitim olur. Bu ise Türkiye’yi uluslar arası sermaye çevrelerinin ve siyasal güçlerin kendi amaçlarını gerçekleştirmek için eğitimsel faaliyet yaptıkları bir ülke haline getirir. Kendi sınırları içinde öznesinin başkası olduğu eğitim

¹ Prof. Dr. İrfan Erdoğan şuan İstanbul Üniversitesi Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi’nde görev yapmaktadır. Elektronik irtibat adresi: irfan_erdogan@hotmail.com

faaliyetlerinin gerekleŖtiđi bir ülke olmaktansa kendi sınırları içinde eğitim adına gerekleŖtirilecek alıŖmaların öznesi olan bir ülke olmak daha önemlidir. Bu bilinç temelinde Türkiye eğitim için yarının ne olacağı belli olmayan bir “piyasa” ve çok Ŗeyin düzensiz bir Ŗekilde alınıp satıldığı bir “bitpazarı” haline gelmemesine dikkat edilmelidir.

Eğitim hızla hem kamuda hem özel sektörde para kazanılan bir alan haline gelmektedir. Böyle olduğu için özellikle kamuda projelerin biri bitmeden diğerine baŖlanmaktadır. Aynı Ŗekilde zel sektörde de eğitim ve okul açma alıŖmaları “doğru yatırım “ seçeneği olarak cazip hale gelmektedir. Devlet olsun özel olsun fark etmez eğitim için tasarlanan birçok projenin ıkıŖ noktasının maalesef para kazandırmak veya kazanmak olduğunu söylemek abartı olmaz. Bu teamülün deđiŖtirilmesi gerekir. Bunun için kamuda eğitim için yapılacak alıŖmaları daha mütevazı bir Ŗekilde gerekleŖtirmek önemlidir. DıŖtan bakıldığında iyi görülen iddialı projelerin, Ŗayet bir rant hareketliliği yaratıyorsa eğitime dair değerleri bozabileceği hesaba katılmalıdır. Buna dikkat edilmezse projeler zaman içinde ihtiyaç olduğu için değil de rant üretmek için geliŖtirilen biçime dnŖr. Bu kapı açıldığı zaman projelerin ardı arkası kesilmez. Ŗimdilerde projelerle ilgili maalesef böyle bir durum söz konusudur.

Aynı Ŗekilde kamunun dıŖında eğitim sunmak, okul açmak isteyen kiŖi ve kurumların temel ilham kaynağı, özelliği olan özgün eğitimler sunmak, okullar yaratmak olmalıdır. Kamu okullarından sunduğu konfor, donanım vb imkanların dıŖında farkı olmayan özel okulları Osmanlı’nın son dönemlerinde ilk açılan özel okullar gibi kendine özgü iddiası ve özelliği olan Türkiye’nin okulları haline getirmek gerekir.

Türkiye’nin eğitim kadrosu

Bu arada eğitimi yöneten kadrolarların niteliği ilgili sorunları görmemek mümkün değildir. Son dönemler eğitim bakanlığının kurulduğu yıl olan 1854 yılından bu yana eğitimi idare eden kadroların seçiminde en az zen gösterilen dönem olarak tarihe geçebilir. Gelecek yıllar için eğitimi idare edecek kadroların seçiminde olabildiğince zen gösterilmelidir. MeŖrutiyet döneminin Maarif Nazırı Emrullah Efendi geliŖtirdiđi Tuba Ağacı Nazariyesi’nde eğitimin yukarıdan aŖađıya yapılanması gerektiğini ileri sürerken bir anlamda eğitimi yöneten st kadroların da seçkin olmasına dikkat çekmekteydi. Emrullah Efendi’nin bu temennisi cumhuriyetin ilk yıllarında dikkate alınmıŖ ve oluŖturulan ehil kadroların eğitimdeki etkisi uzun yıllar devam etmiŖtir. Eğitim, sağlık, turizm, maliye vb alanlar gibi değildir. Örneğin bu alanlarda bakan veya st düzeyde yönetici olmak için çekip eviren, idari becerisi yüksek birisi olmak yeterli olabilirken eğitim bakanının veya st düzey bir bürokratın aynı zamanda eğitimle ilgili dŖnceleri ve eğitimciliği açısından kabul gören biri olması çok önemlidir. Ancak bu durum özellikle son yıllarda sürekli olarak göz ardı edilmiŖtir. Eğitim için bunca enerji ve emek harcanırken bir türlü sonuç alınamamasının önemli nedenlerinden birisi budur.

Milli eğitim ve milli okul ideali

Bu arada eğitimi dn bugünü ve yarını bir arada dŖnerek anlamlandırmak önemlidir. Nurettin Topcu’nun ifadesiyle mazi sız mektep olmaz. Topcu’nun, Semiha Ayverdi’nin,

Mümtaz Turhan'ın kullandığı maarif davası dünden bugüne sahip olunan bir şuur ile tasavvur edilebilir. Bu anlamda eğitime dair idealsiz ve mefkuresiz bir dönemin idrak edilmiş olduğunu ve bunun çok önemli bir sorun olduğunu düşünüyoruz. Yaklaşık on yıldır eğitime dair daha önceki dönemlerde katkı sağlamış yetkililerin ve düşünürlerin pek anılmadığı bir süreç yaşıyoruz. Oysa eğitim hikayeleri, efsaneleri, kahramanlarıyla sembolleşen simgeleriyle var olur ve gerçekleşir. Eğitim ve okul, hafızası ile vardır. Dolayısıyla eğitime dair yaşananlar ve birikimler bugün ve gelecek için esin kaynağı olacak ve ders çıkarılacak şekilde yaşatılmak durumundadır. Eğitime dair geçmiş, bugüne ve yarına sağlayacağı katkı bir tarafa nezaketen de hep anılmalı ve yad edilmelidir.

Eğitim toplum olmaya, ülke olmaya ulus olmaya mahsus bir süreçtir. Eğitim, her ne kadar bireyin kendisi için dert ettiği bir süreç de olsa, devleti, milleti, toplumu ilgilendirecek şekilde üst değerleri ne ölçüde kazandırdığı açısından değerlendirilmelidir. Yani eğitim ne kadar millidir sorusu her daim sorulmak durumundadır. İşte bu soruyu son yıllara mahsus bir şekilde sordüğümüzde görünen şudur ki; Milli Eğitim Bakanlığı çevrelerinde ve koridorlarında en fazla bireyselliğin, faydacılığın ve küreselliğin önemli olduğu dile getirilmektedir. Bilhassa küreselleşmenin ne kadar önemli olduğunun hep vurgulana gelmesinin gölgesinde eğitimin “milli” olma vasfı maalesef tahrip olmaktadır. Eğitim sisteminin ve okulların bu haliyle sağlam bir toplum ve ulus bilinci yaratması beklenemez. Bu nedenle önümüzdeki yıllar için eğitimin evrensel gelişmelerle çelişmeyecek şekilde millileşmesi, önem verilmesi gereken bir husus olmalıdır. Belirli bir amaç ve değer etrafında her an gerekli olan ve gelecekte de gerekli olan birliktelik ve dayanışma ruhunu eğitim ve okuldaki daha fazla kazandırabilecek bir kurum yoktur.

Eğitimin çerçevesi

Milli Eğitimin yüzyılı aşkın bir zamandır belli dönemlerde yaşanan değişimlerle birlikte oluşan belli bir çerçevesi bulunmaktadır. Bu çerçeve Maarif Nizamnamesinden, Maarif Teşkilatına Dair Kanun, Tevhit-i Tedrisat Kanunu, 1948 Programı ve son olarak Milli Eğitim Temel Kanununa kadar yapılan birçok düzenlemenin yansımalarını içermektedir. Eğitimin temel ilkeleri ve amaçları, eğitim kurumlarının yapılanması ve işleyişi büyük ölçüde bu düzenlemelerle şekillenmiştir. İlginç olan şudur ki bu çerçeveye özellikle son yıllarda kayda değer bir ekleme yapılmamıştır. Hatta tarihi bir birikim ve tecrübe ile meydana gelmiş olan bir milli eğitim çerçevesi yokmuş gibi hareket edilmektedir. Yaşanan her bir dönem için temel alınan ilke ve değerlerin lanse edilmesi doğalken yeni bir dönem olma iddiasını taşıyan son devirlerde eğitime dair açık ve güçlü bir perspektif geliştirilememiştir. Bu yüzden içinde yaşadığımız dönemin ve gelecek yılların belirgin özellikleriyle paralel nitelikte güçlü bir eğitim söyleminin geliştirilmesi ve dile getirilmesi gerekmektedir. Nasıl ki taba olmayla başlayıp ittihatçı-meşrutiyetçi Osmanlı olmaya ve cumhuriyetle birlikte Türk olmaya uzanan süreçte kabul edilen idealler eğitim sistemlerine ne kadar yansadıysa bugün de geleceğe dair tasavvur edilen “yeni” Türkiye idealini yaratmak için eğitim sistemine de rol verilmek durumundadır. Ancak bilinmelidir ki; Türkiye’deki eğitimin ana çerçevesi Ali Suavi, Prens Sebahattin, İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Emrullah Efendi, Mustafa Satı, Ziya Gökalp, Vasıf Çınar, Mustafa Necati ve Hasan Ali Yücel gibi otoritelerin fikirleriyle şekillenmiştir. Bugünkü sorun ise Türkiye’deki

eğitime dair çerçeve geliştirmeye ve bunun için elit bir çevreye duyulan ihtiyaçla ilgili bir bilincin olmamasıdır. Mevcut sistemi işleyen yetkililer ve bürokratik çevreler, işlettikleri sistemin yasal ve felsefi kodlarını bilmemektedirler. Dolayısıyla önümüzdeki dönemler için eğitimde bir çerçeve geliştirmek ve bunun için de elit bir çevre oluşturmak önem arz etmektedir. Ülkeler ve toplumlar yeniden kurulurken bunu eğitim yolu ile sağlamışlardır. Yeni bir toplum, yeni bir ülke ideali hep eğitime verilmiştir. Türkiye’de de 2023’e doğru demokrasisiyle, kültürüyle, vatandaşlık tanımıyla yeni bir ülke ideali söz konusu ise bunun için eğitimin de yeni bir vizyonu olmak durumundadır.

Prens Sabahattin ve Mustafa Satı gibi aydınlar vatandaş olmayı ele alırken Ethem Nejat, İsmail Hakkı Baltacıoğlu ve Ziya Gökalp gibi münevverler de Türk olmaya dair irdelemeler yapmışlardır. Hasan Ali Yücel “iyi insan iyi vatandaş” olmanın kitabını yazmıştı. Mustafa Kemal, Afet İnan ile birlikte yaptığı araştırmalarla birlikte cumhuriyetin vatandaşlık tanımını yaptığı, okullarda okutulacak olan “Medeni Bilgiler” adlı kitabı hazırlamıştı. 1948 ve 1968 ilkokul programı ise bireysel, toplumsal ve ekonomik vatandaş idealini ortaya koymuştu. Hatta daha sonra Milli Eğitim Bakanı olan Hasan Celal Güzel’in içinde bulunduğu bürokratik kadro 1970’lerde, geçerliliğini hala koruyan Milli Eğitim Temel Kanunu’nda Türk Milli Eğitim Sisteminin Temel İlkeleri’ni hazırlamışlardır.

Aradan geçen yıllar içinde Türkiye’nin dünyadaki yeri ve konumu değişti. Siyasette, ekonomide, kültürde, sosyal refahta kayda değer ilerlemeler sağlandı. Uluslar arası ilişkilerdeki yükselen konumu ve ulusal gelirindeki artış paralelinde demokratikleşme ve sivilleşme yolunda adımlar atıldı. Ancak ne hazindir ki; bugün “yeni” Türkiye olma iddiasına dayanak teşkil edecek ve destekleyecek nitelikte bir eğitim tasavvuru bulunmamaktadır.

Bütün bunlardan yola çıkarak ifade etmek gerekir ki; her anlamda müthiş bir birikime sahip olan Türkiye’nin 2023’e doğu uzanan süreçte eğitime dair dünden bugüne biriken deneyimleri ve değerleri içerecek ve yarına taşıyabilecek şekilde bir eğitim anlamlandırması ve buna dair ortak bir algısı olmalıdır. Geleceğe dair tasavvurun her halükarda geçmişten bugüne oluşan hafızaya sahip çıkararak yaratılabileceği unutulmamalıdır. Bu yüzden 2000’li yıllardan bu yana düşünsel arka planı olmaksızın ve felsefi açıdan temelsiz bir şekilde geçirilen dönemin yarattığı hasarın bilinciyle seçkin eğitim kadrolarının kurulması gerekir.

Bu genel değerlendirmelerden sonra eğitimle ilgili daha somut nitelikte olan değerlendirmelerimiz ve tasfiyelerimiz de aşağıdır:

Yeni ilkokul, ortaokul ve lise yapılanması

Her şeyden önce 2012 yılında yapılan yasal düzenlemeye dayalı olarak ortaya çıkan ilkokul, ortaokul ve lise kademelerine dayalı dörder yıllık okul yapılanması aslında gecikmiş olmakla birlikte son derece isabetli ve doğrudur. Okul sistemleri kurulalı beri zaten böyle olan üç aşamalı okul yapılanmasının 1998 yılında alınan talihsiz bir kararla bozulması ne kadar yanlış olduysa tekrar asıl çerçeveye dönülmesi için bu kadar beklenmesi de gereksiz bir zaman kaybı olmuştur. Bu şekilde nihayet dünyadaki üç okul evresine dayalı yapılanma ile tekrar paralellik sağlanmıştır. İlköğretimin ilkokul ve ortaokul şeklinde ayrışmasının zaman içinde

pedagojik olarak da doğru ve yerinde bir adım olduğu görülecektir. Yeni kurulan yapı, kendine özgü bir ruhu, felsefesi, programı ve karakteri olan bir ilkokul ve ortaokul kademesi yaratılabilirse daha da sağlamlaşmış olacaktır.

Ortaöğretim kademesinde lise türlerinin tek çatı altında toplanması yani bütün liselerin Anadolu lisesi haline gelmesi de ortaöğretimde zaman içinde oluşan A tipi, B tipi, C tipi okullar gibi bir sınıflamayı bertaraf edecek nitelikte olmuştur. Yükseköğretime geçişte kullanılan ve ortaöğretim sistemini adeta bloke eden katsayı ve ağırlıklı başarı puanı uygulamasına son verilmesi de gecikmiş bir adım olmuştur. Bu adımların atılması için TTK Başkanı olarak görev yaparken birçok kez dikkat çekmiş ve hatta 17. Milli Eğitim Şurasında bu yönde kararların alınmasına öncülük etmiştik.

Meslek liselerinin dönüşümü

Bu meyanda MEB'in birkaç düzenleme daha yapması gerekir. Öncelikle meslek liselerinin statüsünün değiştirilip ortaöğretime devam eden, etmeyen herkese açık bir şekilde beceri kazandıran ve sertifikalar sunan mesleki eğitim merkezleri haline gelmesi bu kurumları daha işlevsel kılacaktır. Ortaöğretim çağındaki herkes Anadolu lisesi adıyla bilinen liselere kayıt olmalı; bu arada kendi isteğiyle ve devam ettiği okul idaresinin yönlendirmesi ile uygun görülen her öğrenci mesleki eğitim merkezlerine gidebilmeli ve imkanlar elverdiği ölçüde modüller halinde eğitim görmelidir. Yani meslek liseleri, lise olmaktan çıkartılıp mesleki eğitim amacıyla beceri ve donanım kazandıran merkezler haline gelmelidir.

Öğretmen liselerinin işlevsizleşmesi

Benzer bir adım da öğretmen liseleri için atılmalıdır. Öğretmen yetiştirme sistemi içinde hiçbir yeri olmayan ve genel liselere devam eden öğrencilerin eğitim fakültelerini tercih etmeleri halinde kendileri için dezavantaj yaratan Anadolu öğretmen liselerinin de kesin kapatılması gerekmektedir.

Bu iki okul türüyle ilgili yapılacak bu düzenleme ortaöğretime kendi içinde daha tutarlı hale getirecektir. Ancak sistem kendi içinde bu şekilde tutarlı hale geldikten sonra sayısı en fazla elliye geçmeyecek şekilde üstün potansiyelli çocuklara hitap eden mevzuatı ve programı ayrı olan "seçkin" okullar açılmak durumundadır.

Dershaneler açılabilir, okullar kapanabilir

Görünen o ki eğitimin gerçekleştiği okul sistemleri gelecekte değersizleşecektir. Nitekim artık okul bilgi, beceri ve değer kazandırma konusunda yaşanan dijital çağda rakipsiz değildir. Bu henüz itiraf edilmese ve adı konulmasa da okulun yerini ve rolünü temelden sarsıcı bir gelişmedir. Dolayısıyla okula dair, rakipsiz olduğu dönemlerden kalma anlamları gözden geçirilmek durumundadır. Bu haliyle okulun yaygınlaşmasının talep edilmesi, okuldan beklentilerin arttırılması gelecek zamanlar için anlamlı değildir. Bu açıdan okulun rolünün, sınırlarının yeniden gözden geçirilmesi gerekir. Çocukların okul dışında kendi kendilerine veya başka yollarla daha iyi ve daha çok öğrendiklerinin iyice belli olduğu alanlarda okula rol

vermemek bile düşünülebilir. Okula dair böyle bir tasarruf yapılmazsa okul kaynak tüketen ve israf eden bir kurum haline düşmekten kurtulamaz.

Dershanelerin kapatılmasının gündeme geldiği bugünlerde okulun da sınırlarının daralabileceği dikkate alınmalıdır. Dershaneyi kapatmayı dile getiren irade dershanenin paraleli olan okulun da kapanabileceğini göz önünde bulundurmuş olsa eğitime dair yüksek bir bilincin olduğunu düşünebilirdik. Bu vesileyle eğitim için yaptım oldu kabilinden re aktif, kes yapıştır misali, mühendis edasıyla öngörülen çalışmaların değil içinde yaşadığımız dönem ve gelecek için daha sistemli ve cesaretli adımların atılması gerektiğini de ifade etmiş olalım.

Bu anlamda bir şeyler kazandırmayı okul dışına bırakmak çağa uygun bir adım olabilir. Okul, artık çocukların bir araya gelecekleri ve iyi vakit geçirecekleri kamusal nitelikli yerler olarak görülmelidir. Bu anlamda dershaneleri kapatmak bir tarafa okulların bir kısmı yeni biçimlenmiş haliyle dershanelere dönüşmelidir. Belirtmek isteriz ki; dershaneler okulların paralelinde bir kurum haline geldiyse ve bu mekanizma yirmi otuz yılı aşkın bir süredir iyice pekiştirse yeni bir düzenleme her iki kurum için de yapılmalıdır. Okulun rolü ve işlevinin çok değiştiği gerçeğini fark etmeden dershanelere dair yapılacak tek yönlü bir düzenlemenin eğitim sistemini temelden sarsacağı unutulmamalıdır.

Herkesin öğretmen olması

Okul ve okulumsu yapıların rolü ve etkisi bu denli değişmişken gelecekte ailelerin öğretmenlik rolünü daha fazla oynayacakları bir döneme doğru gitmekteyiz. Zaten artık öğretmenlerin hazırlanması ve yetiştirilmesi için kurulu yapılar da işlevsizleşmektedir. Eğitime dair eğitim fakültelerinin ufuk açıcı, aydınlatıcı, yol gösterici bir öngörü, perspektif hatta bilgi bile ortaya koyamaması tesadüf değildir. Öğretmenlik adıyla tanımlanan bir mesleğin ağırlığında ve sınırlarında sarsıcı gelişmeler olabilir. Bu problem durumuna zaten yetersiz olan eğitim fakültelerinin yetişmesi mümkün değildir.

Bunun için öğretmenliği bir tutum olarak görüp ileride herkesin mesleği ne olursa olsun öğretmen olacağını hesaba katarak ortaöğretim kurumları programlarına öğretmenlik adıyla dersler konmalıdır. Bu bütün yükseköğretim programlarında da devam etmeli; nasıl ki dil, tarih, matematik gibi temel kültür dersleri verilmekteyse aynı şekilde öğretmenlik konulu dersler olmalıdır. Bu öngörümüzün sadece Türkiye için değil bütün dünya eğitim sistemleri için geçerli olduğunu belirtmek gerekir.

Kamu okulu gibi özel okul, özel okul gibi kamu okulu

Türkiye'nin özellikle sağ iktidarlarının özel okulların yaygınlaşmasını hedefledikleri halde bunun bir türlü gerçekleşmemiş olması da önemli bir eğitim konusudur. Önümüzdeki yıllarda özel okulların hızla yaygınlaşacağı beklenebilir. Önümüzdeki beş on yıl içinde şuan yüzde üçlerde olan özel okullaşma oranları yüzde beşlere ve onlara doğru çıkabilir. Ancak bu konuda bir nokta gözden kaçmaktadır. Özel okullara dair sağlanacak gelişmelerin ve adımların, eğitimin finansmanından yönetilmesine kadar çok geniş bir alanda belirli bir tutarlılık içinde sağlanması ve atılması gerekmektedir. Özel okul ve kamu okulu bir bütünün parçası olarak düşünülmelidir. Sayıları artan özel okulların aynı zamanda bir kamu okulu gibi

işlev görmesi, bu arada kamu okulunun da bir özel okul gibi olması gerekmektedir. Bu anlamda özel okulların ücretleri kesinlikle sınırlı olmalıdır; bu okullar asla para kazanılan okullar olarak doğmamalı ve gelişmemelidir; bir özel okul kurmak birkaç eğitimcinin dahi devletin yapacağı özendirmeyle gerçekleştirebileceği bir iş olabilmelidir. Bu arada eğitim için bütçeden ayrılan kaynak özel bir vergilendirme kapsamında toplanmalı; kamu okullarında okuyan herkes çalışma hayatına atıldığı zaman aldığı eğitim yılı oranında cüzi de olsa eğitim vergisine tabi tutulmalıdır. Bu şekilde okul ister özel olsun ister kamu fark etmez dinamik bir şekilde işler. Böylece her okul, hem özel okul hem de kamu okulu olarak anlandırılmış olur.

Özel okula karşı ekol okul

Eski okullarımız özelliği olan ekol okullardı. Aynı şekilde özel okullarımızda öyleydi yani özelliği vardı. Şemsi Efendinin açtığı 1870'lerde açtığı "Şems'ül Mekatip", Satı Beyin 1915 yılında Selanik Fevziye Mektebi İdare Heyeti ortaklığı ile İstanbul'da açtığı "Yeni Mektep" adlı okulları bulunmaktaydı. Tefik Fikret de "Yeni Mektep" adıyla bir okulun hayalini kurmaktaydı. Aynı şekilde Halide Edip de 1913 yılında ilkinin Erzurum'da açmayı hayal ettiği "Turan Okulları"nın ülkenin her bir yanına yayılmasını düşlemekteydi. İsmail Hakkı Baltacıoğlu da, Şemsül Mekatip, İçtimai Mektep adlı okulların açılmasına öncülük etmişti. Selim Sırrı'nın da meşrutiyetten sonra özel bir Jimnastik Mektebi kurduğu kaydedilmektedir. Belirli bir eğitim görüşüne dayalı olarak kurulmuş olan bu "özel" okulların haliyle her birinin özgün bir yönü vardı. Yani her bir özel okulun dayandığı bir eğitim ekolü bulunmaktaydı.

Böyle bir başlangıca rağmen uzun zamandır kendine özgü ayrı bir felsefesi ve perspektifi olan "özel okul" Türkiye'de maalesef hayat bulamamıştır. Gerçi yüz yıla yakın tarihe sahip kendi adıyla simgeleşmiş olan köklü devlet okullarının bile gittikçe birbirine benzeyerek kaybolup gittikleri göz önünde bulundurulursa özel okulların da kendi ekollerini yaratamayıp birbirine benzer kurumlar haline gelmiş olmalarını mazur görmek gerekir. Ancak yine de birbirine benzeşerek "genelleşmiş" hale gelen özel okulların, ruhunun, yapısının ve içeriğinin farklılaşarak "özelleşmiş" okullar şekline dönüşmesi gerekir. İşte o zaman "Türkiye'deki özel okullar", sadece küresel sistemin bir parçası haline gelmez aynı zamanda "Türkiye'nin özel okulları" olur. "Türkiye'deki eğitim" ile "Türkiye'nin eğitimi" (Türk Eğitimi) arasında nasıl bir fark varsa aynı şekilde "Türkiye'deki özel okullar" ile "Türkiye'nin özel okulları" (Türk Özel Okulları) arasında da fark vardır.

Yaşayan klasik eğitim

Bilgi kazandırma, ezber yöntemi, bilgili, idealist, otoriter öğretmen gibi bileşenleri olan klasik okul Aydınlanma dönemini takiben bilhassa Rousseau'nun öncülüğü ile epeyi esnetilerek yenileştirildi. Öğrenmenin ve öğrenenin daha fazla merkeze alındığı bir sisteme geçiş tabii ki iyi oldu ancak bunun hala çok fazla dillendirilir olması eğitimi kendi içinde biçimselleştirdi. Eğitimi sığlaştıran ve teknikleştiren bu eğilimin Türkiye'de de özellikle kendini muhafazakar olarak kabul eden Ak-Parti hükümetleri döneminde daha da arttığını belirtmekte yarar vardır. Oysa böyle bir eğitim tarzı meşrutiyet ve erken cumhuriyet dönemlerinde de gündeme gelmiş ve Ömer Seyfettin'in hikayelerinde mizah konusu olmakla birlikte Muallim

Cevdet'in "Mektep ve Medrese" adlı kitabında eğitimi yozlaştıran bir tarz olarak şiddetle eleştirilmiştir. Benzer eleştiriye Nurettin Topcu'nun "Türkiye'nin Maarif Davası" adlı eserinde de görmek mümkündür. Dolayısıyla eğitimin içeriğini sığlaştıran, ruhunu zedeleyen yöntem odaklı arayışlar ve söylemler bir tarafa disiplin ve otorite odaklı klasik eğitim paradigması göz ardı edilmemelidir; komplekse gerek yok; eğitim için ezber dahi yerinde ve zamanında yapılmalıdır.

Okula dair yeni anlamlandırma

Sınırları ve rolleri daraltılması gereken geleceğin okuluna yeni ve farklı işlevler yüklenmelidir. Okullar, bilgi merkezi, laboratuvar, oyun alanı olarak anlamlandırılmalıdır. Okula klasik öğretim hedefleri yerine yeni işlevler yüklenmeli. Örneğin her çocuğun üç çocukla ortak bir şey yapması sağlanmalı; çocukların ailelerinin birlikte bir şey yapması sağlanmalı; her çocuğun belirli kitapları okuması sağlanmalı. Her çocuğun bir fidan dikmesi sağlanmalı; her çocuğun birine yardım etmesi sağlanmalıdır. Bu anlamda okulda "üretim" odaklı çalışmaların yapılması sağlanmalı; örneğin okulda ekmek pişirilmeli ve halka dağıtılmalı veya tasarruf amacıyla her öğrenciye birer cam şişe toplatılmalı. Okul ve öğrenci üzerinden ülke genelinde veya il, ilçe, kasaba genelinde bir ihtiyacı karşılamak için birer lira toplanarak bir meblağ oluşturabilmelidir. Bu şekilde öğrenci, okul ve çevre üzerinden gerçek anlamda katma değer yaratacak bir oluşuma tanık olunması sağlanabilir. Bu sayede öğrenci, aile, çevre, toplum, bölge ve ülke genelinde bilgi düzeyinde kalmayan davranışa dönüşen etkileşimler kurulmuş olur. Bu öneriler, müfredata konulacak dersler ve yapılacak ekler şeklinde ele alınmamalı; okulun öğrenciyi gerçek anlamda çevresiyle ilişkilendirmesini sağlayan bir mekanizma yaratma girişimi olarak değerlendirilmelidir.

Diğer taraftan okulun var olan işlevleri de benzeri kurumlara dağıtılmalıdır. Mesela yazılı ve görsel medya ile sistemli bir çalışma yürütülerek bilgi, değer ve beceri kazanımı ile ilgili hali hazırda oynamış oldukları rolleri daha etkinleştirmeleri için projeler geliştirilmelidir. Aynı şekilde müze, bilim merkezleri gibi yerlerde sürdürülen eğitim rolü daha sistematik bir şekilde etkinleştirilmelidir. Bu anlamda toplum merkezleri de eğitim adına daha etkin kılınmalıdır. Görülüyor ki eğitim rolünü daha önce de ifade ettiğimiz gibi oynayan yeni kurumlar bulunmaktadır. Eğitimi okulun dışında ortaya çıkan yeni kurumlar bağlamında yeniden değerlendirmek, anlamlandırmak ve ona göre bir yeni bir eğitim-öğrenme sistemi tasavvuru yapılmak durumundadır.

Milli Eğitim Bakanlığı Demokratik Rejimi

Son olarak ifade etmek istediğimiz husus Milli Eğitim Bakanlığı'nın yapısıyla ilgilidir. Türkiye'deki Milli Eğitim Bakanlığı'nın bir sistem olarak kuvvetler ayrılığı prensibinin üç unsuru hesaba katılarak yapılandırıldığı ileri sürülebilir. Nitekim Milli Eğitim Bakanlığı Sisteminde Bakan ve ona bağlı müsteşar ve yardımcılar, icra görevi yapan genel müdürlükler bir yürütme organı gibi çalışmaktadırlar. Talim ve Terbiye Kurulu'nun MEB sistemi içindeki rolü yasama işlevini yerine getiren bir organ gibidir. Diğer taraftan Teftiş Kurulu da tüm Bakanlık düzeyinde sürdürdüğü denetim rolü ile adeta yargı işlevini yerine getirmektedir. Yılların birikimi ve tecrübesi ile çalışan bu sistemin temelleri Tanzimat sonrası sağlam bir

eğitim sistemi kurma ideali ile atılan adımlarla Osmanlı birikimine ve yenileşme çabalarını çok iyi dönüştüren Cumhuriyet idealizmine dayanmaktadır.

Ancak 2014 yılının Şubat ayında TBMM’de yapılan bir düzenleme ile TTK’nın bir karar organı olmaktan çıkarılıp danışma kurulu olması tasarlanmaktadır. Tasarı açık bir şekilde MEB’de belli ölçülerde var olagelen kuvvetler ayrılığı teamülünden kuvvetler birliğine geçişi yaratacaktır. Güç birliğine geçişin MEB’i daha merkeziyetçi bir hüviyete dönüştürebileceği dikkatlerden kaçmamalıdır. Yetki ve sorumlulukların bugüne göre daha fazla merkezde toplandığının düşünöldüğü cumhuriyetin ilk yıllarında MEB’in bir ölçüde gücü paylaşmak anlamına gelebilecek şekilde Talim ve Terbiye Kurulu’nu bir karar organı olarak yapılandırmış olması takdire şayan bir durumdur. Aynı şekilde sivilleşme ve demokratikleşme yolunda çok iyi mesafeler alındığı ileri sürölen bu dönemde MEB’in gücünün müsteşarlık ekseninde toplanmasını öngören ve henüz tasarı olan değişiklik için de şaşırtıcı demek doğru olur.

“Çözüm süreci” ve eğitim

Şuana kadar gerçekleştirilen “andımızın kaldırılması”, “Kürtçenin seçmeli ders olarak konması”, “Kürtçe televizyon yayını” gibi çalışmalarla kendini gösteren sürecin bundan sonraki adımları tam olarak bilinmemektedir. Bu arada Anayasa’daki vatandaşlık tanımının “Türk” kavramını çıkararak yeniden yapılacağı dillendirilmektedir. Bu süreçte Türkiye’nin çeşitli etnik gruplardan oluştuğu ileri sürölerek, yaşanacak değişimlerin “Türk” kelimesi etrafında yapılan kavramsallaştırma ve tanımlamaların ayıklanması etrafında bir yoğunlaşma olacağı beklenmektedir.

Bu sürecin en ilişkili olduğu kurumların başında eğitim gelir. Zira süreç, emareleri beliren haliyle eğitim sisteminde çok önemli somut değişikliklere gitmeyi gerektirmektedir. Ancak felsefi temellerinden, ana hedeflerine ve içeriğine kadar çok geniş bir yelpazede eğitimde en ufak bir yansıma olmamakta, deyim yerindeyse yaprak kıpırdamamaktadır. Süreç, şayet siyasal iradenin değişik zamanlarda dillendirdiği gibi devam edecekse eğitimde çok sistemli düzenlemelerin yapılmasıyla yüz yüze kalınacaktır. Ancak bu anlamda düzenlemelere başlandığı an, eğitimin temel kurgusu ve içeriğinde yapılacak değişikliklerin o kadar da kolay olmayacağı görölecektir.

Çünkü “Türk” kelimesinin ayıklanması yolunda bir girişim zincirleme olarak sınırsız çapta ve sayıda düzeltme veya ayıklama yapmayı gerektirecektir. Bu süreçte bir takım adımların öncelikle eğitimde atılmasının gerekebileceğinin henüz gündeme gelmemiş olması ve bu anlamda her hangi bir hareketliliğin de yaşanmaması, sürecin öncelikle eğitimde bir takım çalışmaların yapılmasını tetikleyeceğine dair bir bilinç olmadığı izlenimi uyandırmaktadır. Dolayısıyla siyasal irade tarafından geri adım atılmayacağı sürekli tekrarlanan çözüm süreci için eğitim sisteminin bir test sürüşü niteliğinde işlev göreceği beklenmelidir. Ve bu test sürüş, proje yani süreç üzerinde yeniden düşünmeye en azından başlangıç noktasının daha doğru ve özenli bir şekilde belirlenmesine katkı sağlayabilir. Bu arada bu konuda daha geniş bir değerlendirme üzerinde çalıştığımızı, şimdilik gömleğin düğmesinin yanlış yerden iliklenmeye başlandığına inandığımızı belirterek yetinelim.

Son iki değerlendirme daha

Türkiye, okullaşma oranları, okul, öğrenci, öğretmen sayısı gibi maddi unsurlar açısından belli bir doyum noktasına ulaşmış durumdadır. Bu gelinen noktayı bir başarı olarak görmekle birlikte yeterli bulmamak gerekir. Ve eğitimi maddi unsurlar temelinde ele almaya devam etmemek gerekir. Eğitimdeki gelişmeleri nicel yönüyle değerlendirmek ve buna göre gelecek tasarlamak yanıltıcı olabilir.

Eğitim sisteminin kökten değiştirilmesi artık geçerli bir model değildir. Köklü adımların eğitim sistemine getirdiği faydalar ne olursa olsun verdiği zararlar ve yol açtığı enerji kaybı da açıktır. Bu yüzden eğitim belli sorun alanları temel alınarak iyileştirilmelidir. Eğitim, son yıllarda geliştirilmiş olan “Eğitimde iyi örnekler” türünden çalışmalarla daha etkin bir şekilde iyileştirilebilir.

Son olarak bu yazıyı kişisel duygular içeren bir şükran mesajı ile bitiriyorum. Bu makalede dile getirdiğim düşünce, analiz, öngörü ve önerileri 2006-2008 yılları arasında sürdürdüğüm Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı esnasında edindiğim tecrübe ve kazanımlara dayalı olarak geliştirdim. Bu vesileyle beni bu yüce görev için uygun gören zamanın Milli Eğitim Bakanı Sayın Hüseyin Çelik, Sayın Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Sayın Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’e saygı ve minnetlerimi sunuyorum. Ayrıca yaklaşık on dört yıl öncesinde olduğu gibi yeniden öncülük yaptıkları Yeni Türkiye çalışmalarında bana yine söz veren Sayın Bakanım ve Büyüğüm Hasan Celal Güzel’e de en içten şükranlarımı sunuyorum.

Jules Verne'den Elon Musk'a Uzay Çalışmaları

Doç. Dr. Fahri Erenel-Şule Kılıçaslan

21 Temmuz 1969'da, ABD'li astronotlar Neil Armstrong, Buzz Aldrin ve Michael Collins'i taşıyan "Apollo 11" mekiği Ay yüzeyine iniş yapmış ve Neil Armstrong, bu sefer sırasında Ay'a ayak basan ilk insan olmuştur. Bu sırada, ifade ettiği , "Bir insan için küçük, insanlık için dev bir adım.(That's one small step for a man, one giant leap for mankind) sözünün üzerinden geçen 50 yıllık süre uzay çalışmalarını çok farklı noktalara taşımıştır.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Neil_Armstrong

İnsanlığın uzay konusunda merakının ne zaman başladığı tam bilinmemekle birlikte, birçok toplumun güneş, ay ve yıldızlara tapınmaları, bu isimleri tanrılara vermeleri, başlarına gelenleri çoğunlukla bu tanrıların gazabı olarak yorumlamaları, bilinmezliğin getirdiği merak ve korku sonucudur.

Bu bilinmezliğe tanrılar vasıtası ile çare aranmaya uzun süre devam edilmiştir. Bu bilinmezlik hayal gücü ile birleştirilerek sanatın hemen her türüne yansıtılarak farklı bir alana taşınmıştır. Henüz bilimsellik ve teknolojiyen yararlanma söz konusu değildir. Bilgi birikim hızı çok yavaştır. Bilgi birikimini hızlandıracak kıvılcımı Jules Verne'nin 1865 yılında yazdığı "Ay'a Yolculuk" adlı eseri attığı söylenebilir. İnsanın Ay üzerinde ilk yürüyüşünden yaklaşık yüz yıl önce, yayımlanan bu roman, insanlı Ay yolculuğuna dair bilimsel düş gücü ve hiciv yönünden hayli zengin bir kehanet gibidir. Baltimore Silah Kulübü'nün seçkin üyeleri, Amerikan İç Savaşı'nın sona ermesiyle boşluğa düşünce, kulübün başkanı bir uzay silahı icat ederek, Ay'a bir yolculuk gerçekleştirme önerisini ortaya atar. Yeni bir roman türünün, bilimsel romanın yaratıcısı olarak görülen Jules Verne, çağdaş bilimkurgunun da temellerini atmıştır. Bugün bizler için hiçbir şaşırtıcı yanı kalmamış birçok bilimsel gelişme, henüz ufukta yokken onun yapıtlarında ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Verne, fantastik serüvenlerinde uzay yolculuğunun yanı sıra bilim ilerledikçe hayatımıza katılan denizaltıları, televizyonu ve oksijen tüpünü de öngörmüştür. (<https://www.hepsiburada.com/ay-a-yolculuk-jules-verne-p-KISBANKASI27127>)

<https://www.dr.com.tr/Kitap/Aya-Yolculuk/Jules-Verne/Edebiyat/Roman/Dunya>

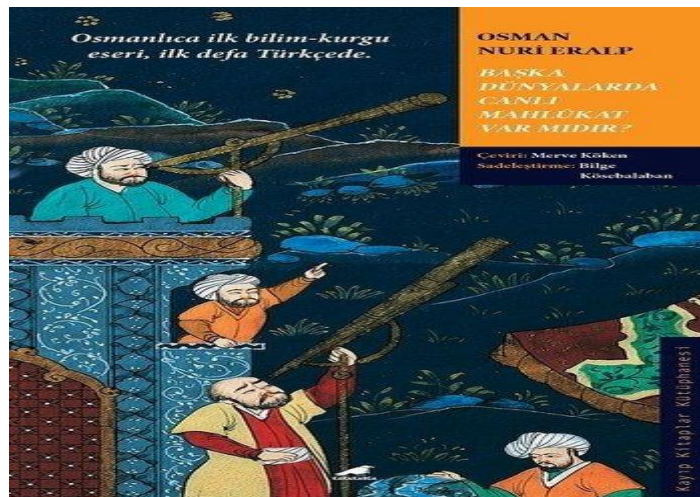
2001: Bir Uzay Destanı veya Türkçe gösterim adıyla 2001: Uzay Yolu Macerası (İngilizce: 2001: A Space Odyssey), 1968 yılında Stanley Kubrick tarafından yönetilen bilimkurgu filmi ile uzaya bakış farklı bir istikamete evrilmeye başlamıştır. Filmin bilimkurgu yazarı Arthur C. Clarke'ın kısa bir öyküsünden esinlenen senaryosu, Kubrick ve Clarke tarafından kaleme alınmıştır. Film insanın evrimi, teknoloji, yapay zeka tematik unsurlarını işlemiş ve bilimsel gerçekliği, öncü görsel efektleri, provokatif belirsizliği ve bazı yorumculara göre içerdiği gerçeküstü betimleme, geleneksel anlatım teknikleri yerine sessizlik ve asgari düzeydeki karşılıklı konuşmaları ile ün yapmıştır.

<https://www.google.com/search?q=stanley+kubrick&safe=strict&sxsrf=>

Uzay konusu Osmanlıların merakında da yer bulmuştur.1918 yılında bakteriyolog ve aynı zamanda veteriner olan Osman Nuri Eralp tarafından kaleme alınan "Başka Dünyalarda Canlı Mahlukat Var mıdır?" adlı eser, Osmanlı'nın ilk bilim-kurgu ve uzay romanı olarak bilinmektedir. Bilge Kösebalaban ve Merve Köken işbirliği ile günümüz Türkçesine çevrilen bu eserde dikkati çeken konular aşağıda yer verildiği şekli ile anlatılmaktadır:

Bilge Kösebalaban; "Yazar biyolog ve veteriner, aynı zamanda astroloji bilgisi çok geniş. Bu açıdan bakıldığında canlılar dünyasına vakıf. Astronomi bilgisiyle, canlı bilimini bir araya getirince başka gezegenlerde nasıl bir yaşam, nasıl canlılar olabileceğine ilişkin fikirleri var. Hem de üst düzey edebi bir dille yapıyor bunu. Beni en çok çarpan Mars'la ilgili bölüm oldu. Uçan canlılardan, uçan araçlardan bahsediyor."

<https://www.sabah.com.tr/pazar/2019/05/19/osmanlinin-ilk-uzay-romanini-kesfettiler>

Merve Köken, "Metni çevirdikçe çok heyecanlandım. Hem bilimsel içeriği ile, hem fantastik kurgusuyla hem de edebi lezzetiyle müthiş bir çalışma çıktı karşımıza. O dönemin insanlarını düşünün. Yazar hem bakteriyolog hem veteriner hem de edebi dile bu kadar vakıf. Şimdi herkes bir alana yöneliyor. Sadece sınav kazanmak için koşturuluyor çocuklar. Osmanlıcanın müthiş şiirsel bir tarafı var, bir ritmi ve müziği var... Kitapta beni en çok Venüs anlatımı etkiledi. 'İnanılmaz bir gün doğumu ve batımı var' diyor... Güneş'e olan uzaklıklarına ve uydularına göre kurgular yapıyor gezegenlerdeki hayatlarla ilgili. Şöyle diyor mesela Venüs'le ilgili: 'Güneş'in batışı pek hazin, batış anında ufuk yerinden başkalaşım gösteriyor. Sanki ufuk kanlara bulanıyor. Kızıl bir renk ile boyanmış böyle kanlı, kan rengi manzarada batış anları... Güneş'in cüssesi bir değirmen taşı kadar büyük. Venüs'ün uydusu yok, Ay'ı yok. Geceleri karanlık, hep mezar karanlığı. Venüs de mehtapsız bir dünya. Bizim Dünya, yeryüzü, Venüs'ün elçisi, yetkilisidir. Venüs'ten bakılınca, Dünya parlak bir yıldız gibi parıldamaktadır."

(<https://www.sabah.com.tr/pazar/2019/05/19/osmanlinin-ilk-uzay-romanini-kesfettiler>)

Sanat eserlerine konu olan uzay yolculuğunun hayata geçişi 19 ncu yüzyılın ikinci yarısından itibaren başlamış ve günümüzde, teknoloji, hız ve mesafe boyutu ile dünya yörüngesinin çok ötelere ulaşmaya başlamıştır. İkinci dünya savaşı ile birlikte roketlerin kullanılmaya başlanması ve roket sistemlerinde özellikle menzil konusunda sağlanan gelişmeler uzaya yolculuğunu hızlandırmıştır. Uzay çalışmalarının hız kazanmasında, savaş sonrası dünyanın iki süper gücü halinde gelen ABD ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği (SSCB) arasında başlayan küresel egemenlik mücadelesi ana etken olmuştur.

Sovyet kozmonot Yuri Gagarin'in 12 Nisan 1961'de "Vostok 1" uzay mekiğiyle Dünya yörüngesini turlayarak uzaya çıkan ilk insan olarak tarihe geçmesi ile başlayan dünya yörüngesinde tur atma, uydu yerleştirme, Ay'a gidiş, uzay'a istasyon yerleştirme, Mars'a insansız araç gönderilmesi, insanlı uzay yolculukları, uzayın askeri maksatlarla kullanılması vb. çalışmalarla uzay yeni bir hareket alanı haline gelmiştir.

<https://haber.aero/havacilik/uzay-cagi-nasil-basladi/>

Uzay'da Güç Üstünlüğü Mücadelesi

ABD, Rusya ve Çin arasında, dünya üzerinde devam etmekte olan küresel güç mücadelesinin, Rusya'nın "Atmosfer Uzay Gücü"nü, Çin'in "Stratejik Destek Gücü", ABD'nin 6 ncı yeni kuvvet olarak "Uzay Gücü"nü oluşturmaları ile uzaya taşındığı görülmektedir. Diğer taraftan bir güvenlik örgütü olan NATO'da uzay'da güç mücadelesine 2019 yılında katılmıştır. Ayrıca, Türkiye, Hindistan, Fransa, İran, Birleşik Arap Emirlikler dahil birçok ülke bu güç mücadelesinde yer alma çalışmalarını sürdürmektedir.

Temmuz 2018’de yapılan Brüksel Zirvesinde Müttefikler, uzayın son derece dinamik ve hızla gelişen bir alan olduğunu, İttifak’ın tutarlı bir caydırıcılık politikası ve savunma konumu için uzayın son derece önemli olduğunu ve geniş kapsamlı bir NATO Uzay Politikası geliştirilmesi gereğini kabul etmişler ve NATO Savunma Bakanları bu politikayı onay vermişlerdir. Aralık 2019’da İttifak liderleri hava, kara, deniz ve siber uzayın yanı sıra uzayı da yeni bir operasyon alanı olarak kabul etmişlerdir.

Uzay İttifak için yeni bir alan değildir. NATO çok uzun yıllardan beri SATCOM projesini yürütmektedir. Artık işlevselliğini yitirmiş olan ve üzerlerinde NATO logosu bulunan bu uydular hâlâ Dünya’nın yörüngesinde dönmektedirler. Ancak,2019 yılına kadar NATO’nun uzayla ilgili gerçek bir görev yönergesi, politikası veya kavramı olmamıştır. Son zamanlarda NATO’nun bu yaklaşımında görülen değişikliğin arkasında çeşitli nedenlerin varlığı olduğu söylenebilir.

Uzay’da aktör sayısı giderek artmaktadır. Diğer taraftan bazı uzay yeteneklerine ulaşmak/sahip olmak kolaylaşırken ve maliyetleri düşerken, uzay çöpleri, kazalar ve kötü amaçlı eylemler ile uzayın kırılganlığının giderek arttığı görülmektedir.

NATO, uzun zamandır barışı koruma ve kriz yönetimi misyonları ve operasyonlarını nispeten zararsız bir ortamda ve kendi uygun gördüğü şekilde yürütebiliyordu. Ancak son birkaç yıldır kurallara dayalı uluslararası düzen ve İttifak’ın ve Müttefiklerin güvenliğini uzay dâhil, çeşitli alanlardaki kötü niyetli aktörler tarafından giderek zorlanmakta, tehdit edilmekte veya engellenmekte olduğu belirlenmektedir.

NATO, toplu savunma, krizlere mukabele, afet yardımı ve terörle mücadele gibi bütün misyonları, faaliyetleri ve operasyonları için uzaya bağımlıdır zira bunların hepsi uzaydan gelen ve uzay vasıtasıyla edinilen bilgilere dayanmaktadır.

Büyük olasılıkla, uzaydan yararlanan belli başlı Müttefiklerin uzayın giderek daha fazla bir ortak güvenlik sorunu haline geldiğini ve dolayısıyla NATO’nun caydırıcılık ve savunma gündeminde yer alması gerektiğini kabullenmelerinde bu nedenlerin de rolü olmuştur.

(<https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2020/03/18/uzay-nato-nun-son-siniri/index.html>)

Uzay’da Tehditler

Uzay, savaşın getirdiği bilinmezler konusunda NATO ülkelerine operasyonlarında bugüne kadar görülmemiş bir üstünlük sağlamıştır. Faal durumdaki uyduların %50’si Müttefiklerin kontrolü altındadır. Hedef belirlemeyi daha da geliştiren GPS’in kullanıldığı 1991 Birinci Körfez Savaşı (bazen ilk uzay savaşı olarak da adlandırılır) ve Kosova harekâtında uzay büyük avantajlar sağlamıştır.

Ancak uzaya giderek bağımlı hale gelmek zayıf noktaların artmasına neden olmaktadır. ‘Uzaysız bir gün’ düşüncesi endişe verici olarak görülmekte ve bu bağımlılık aynı zamanda stratejik açıdan avantaj sağlamak isteyen ülkeler açısından uzayı yüksek öncelikli bir hedef haline getirmektedir. ABD Savunma İstihbarat Ajansı’nın "Challenges to Security in Space" (January 2019) – başlıklı yayınında “bazı yabancı hükümetlerin diğerlerinin uzayı kullanma yeteneklerini tehdit edecek yetenekler geliştirmekte olduklarının” altı çizilmekte, “Özellikle Çin ve Rusya’nın ABD’ye meydan okuyan adımlar atmakta oldukları” bilgisine yer verilmektedir.

Askerî fütüristler August Cole ve P.W.Singer 2016 yılında yayınlanan “Ghost Fleet: a novel of the Next World War” (Hayalet Filo: Bir Sonraki Dünya Savaşının Romanı) isimli tekno-gerilim türü eserlerinde Pasifik Okyanusu’nun kontrolünü ele almak için Çin ve ABD arasında yaşanacak bir savaşın giriş sahnesinin “düşmanın görüşünü kör etmek” amacıyla uzayda geçeceğini tahmin etmektedirler.

Uzay tabanlı bir bölüm, bir yer kontrol terminali, veri linkleri ve gerçek kullanıcıdan oluşan uzay sistemi çok büyük bir hedef oluşturduğu için kendisine yöneltilecek tehditler çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Tehditler basit, kinetik olmayan ve geri dönüşü olabilen tehditler şeklinde olabilir — iletişim sinyallerini ve lazer sensörlerini karıştırma ve yanıltma gibi. Veya yerde, havada veya uzayda konuşlanmış uydusavar silahlar gibi geri dönüşü olmayan etkilere sahip karmaşık tehditler olabilir. Siber tehditler uyduların, yer kontrol sisteminin, veri linklerinin ve bizzat kullanıcının yazılımları gibi bölümlerin her birini etkileyebilir.

NATO açısından özellikle Çin ve Rusya gibi yetenek ve amaç açısından denk veya denke yakın olan devlet aktörleri ilgi konusudur. Her iki devlet de iddialı uzay programlarına sahiptir. Büyük güçler için nükleer silahlar gibi uzay yolculukları da bir statü sembolüdür. Çin'in Aralık 2016 tarihli Uzay Çalışmaları Beyaz Kitabında ülkenin vizyonu şöyle ifade edilir: “uçsuz bucaksız evreni araştırmak, uzay sanayisini geliştirmek ve Çin'i bir uzay gücü haline getirmek bizim durmaksızın peşinde koştuğumuz hayalimizdir.” Rusya için ise uzay Sovyetler Birliğinden kalan müthiş uzay programının mirasıdır.

Her iki ülkenin de GPS'e rakip sistemleri mevcuttur – GLONASS (Rusya) ve BEYDOU (Çin). Son zamanlarda Çin ayın karanlık tarafına bir rover indirdi; ayda insanlı bir üs kurulması planlanıyor. Bunlar uzayda barışçıl rekabetin iyi niyetli örnekleridir.

Çok daha endişe verici olan ise bu ülkelerin uzayla ilgili askerî programlarıdır. Bu ülkelerin askerî doktrinleri uzayı modern savaşın önemli bir unsuru olarak tanımlarlar ve uydulara karşı çeşitli saldırı sistemlerinin geliştirilmesi ve kullanılmasını müttefiklerin savunma ve güvenliğini zayıflatmanın bir yolu olarak görürler. Örneğin, Rusya NATO tatbikatları sırasında GPS sinyallerini karıştırmaktadır. İran ve Kuzey Kore'nin kendi ürettikleri uzay fırlatma yeteneklerine sahip olduğu bilinmektedir. Terör örgütleri de saldırılarını planlamakta “Google haritaları” ve GPS'den yararlanmaktadırlar.

(<https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2020/03/18/uzay-nato-nun-son-siniri/index.html>)

Uzayın Sağlayacağı Askerî İşlevler ve Caydırıcılık

Erken uyarı, karar verme aşamasında uydulardan alınan görüntülerin kullanılması, komuta-kontrol ve iletişimi kolaylaştırması, füzeleri izleme ve tedbir alma, hava durumu tahmini uzayın sağladığı önemli askerî işlevler arasında yer almaktadır. Uzay, diğer alanlara (uzay konusunda veri linkleri açısından kritik önemi olan siber hariç) onların uzaya dayandığından daha az dayanır; bu açıdan benzersizdir. Aynı zamanda uzay kendi başına bir çatışmayı kazanamaz. Fakat uzay olmadan bir çatışmayı kazanmak da giderek çok daha zor olacaktır.

Daha ilk günlerden itibaren uzayın kaderi nükleer caydırıcılıkla değişik şekillerde iç içe geçmiştir. Uzay programları ve nükleer programlar gerek gördükleri ilgi gerekse bütçe açısından daima rekabet içinde olmuşlardır. İnsanlı askerî uzay uçuşlarına kıyasla kara ve denizaltı tabanlı füze sistemlerine daha fazla öncelik verilmiştir. Aya nükleer silah yerleştirme teorileri füzeler aydan yere ulaşınca kadar nükleer savaşın çoktan bitmiş olacağı anlaşıldığı için bir kenara atılmıştır.

Bir düşmanın hasmın uzay yeteneklerine karşı girişeceği büyük bir sürpriz saldırı, nükleer caydırıcılığın inanılabilirliğini önemli ölçüde sarsabilir (örneğin, İttifak'ın fırlatılan Kıtalararası Balistik Füzeleri tespit etme becerisini zayıflatma yoluyla). Bu da gerçekten büyük bir evrensel çatışmanın öncüsü olabilir.

Bu tür saldırılar nasıl caydırılabilir? Caydırıcılık teorisi iki yol ileri sürer: inkâr yoluyla caydırma (düşmanı elde etmeyi umduğu kazançtan mahrum ederek) ve cezalandırma yoluyla caydırma (düşmana hareketinin kendisine çok pahalıya mal olacağını garanti ederek). Caydırıcılığın inandırıcılığı – her iki durumda da – şu üç unsurun birleşimi ile mümkün olur: 1) siyasi kararlılık, 2) acı verme yeteneği, 3) bu kararlılık ve yeteneğin açıkça ifade edilmesi. İtiraf etmeliyiz ki hava araçları ve gemilerin aksine uzay

yeteneklerini mesaj vermekte kullanmak çok zordur. Küçücük bir küpün sessizce yörüngede dönüyor olmasıyla övünmek pek tehditkâr bir mesaj değildir. Bir uydusavar saldırısını inkâr yoluyla caydırmak da son derece zordur. Ayrıca Kuzey Kore ve İran gibi bazı ülkelerin riski göze alabilecek düzeyde uzay yetenekleri yoktur ve bu nedenle simetrik veya orantılı bir ceza yoluyla caydırıcılık (“siz bizim uydularımızı indirirseniz biz de sizinkileri indiririz”) uygulanabilir bir seçenek değildir.

Bu açmazın ışığında Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Stratejisinde cezalandırma fikrine dayanan, tüm alanlar çapında caydırıcılık fikrini benimsenmiştir: “uzay mimarimizin kritik unsurlarına karşı, ABD’nin bu hayatî çıkarını doğrudan etkileyecek herhangi bir müdahale veya saldırı bizim seçeceğimiz bir zamanda, yerde, biçimde ve alanda bilinçli bir tepkiyle karşılaşacaktır.”

Caydırıcılık başarısız olduğunda uydusavar silahlar tehdidine karşı yapılacak en iyi savunma, siber veya kinetik yollarla düşmanın fırlatma yeteneklerini ve yer kontrol istasyonlarını hedef almak olacaktır.

Kinetik faaliyet uzayda çöp üretir, ki bu da uzayda savaştan vazgeçilmesini sağlayacak en önemli unsurdur. Çin ve Rusya’nın uzay yeteneklerine yaptıkları yatırım onları aynı zamanda giderek uzaya bağımlı hale getirecektir. Uzaydaki çöpler nedeniyle uzay bir ‘Karşılıklı Mutlak İmha’ (‘MAD’) alanı olarak görülebilir. Uzayda bir savaşın kazanılması mümkün değildir — uydulara karşı saldırı yeteneklerine sahip mantıksız bir aktör kendisini son derece dezavantajlı ve umutsuz hissedip uzayı işe yaramaz hale getirmeyi bir zafer olarak görmediği sürece.

İttifakın uzay konusundaki zafiyeti ışığında uzay yeteneklerinin yenilenebilme ve bekası üzerinde daha da çok odaklanmak gerekir. Bu da yörüngeye daha fazla uydu yerleştirmek, daha fazla sayıda çok amaçlı uydu geliştirmek, daha çok Müttefikin işe dâhil olmasını sağlamak, ve de tüm bunları ticari oyuncularla işbirliği içinde yapmak yoluyla başarılabilir. Etkisiz hale gelen uyduların bakımını yapabilecek veya hızla yerine yenisini koyabilecek sağlam bir altyapıya sahip olmak önemlidir. Tüm bunlar inkâr yoluyla caydırmanın öğeleridir: bir düşman kaç tane İttifak uydusunu hedefleyip etkisiz hale getirebilirse getirsin, İttifakın operasyonlarında uzay desteğine dayanma yeteneğini etkilemez.

(<https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2020/03/18/uzay-nato-nun-son-siniri/index.html>)

Uzay ve Madenler

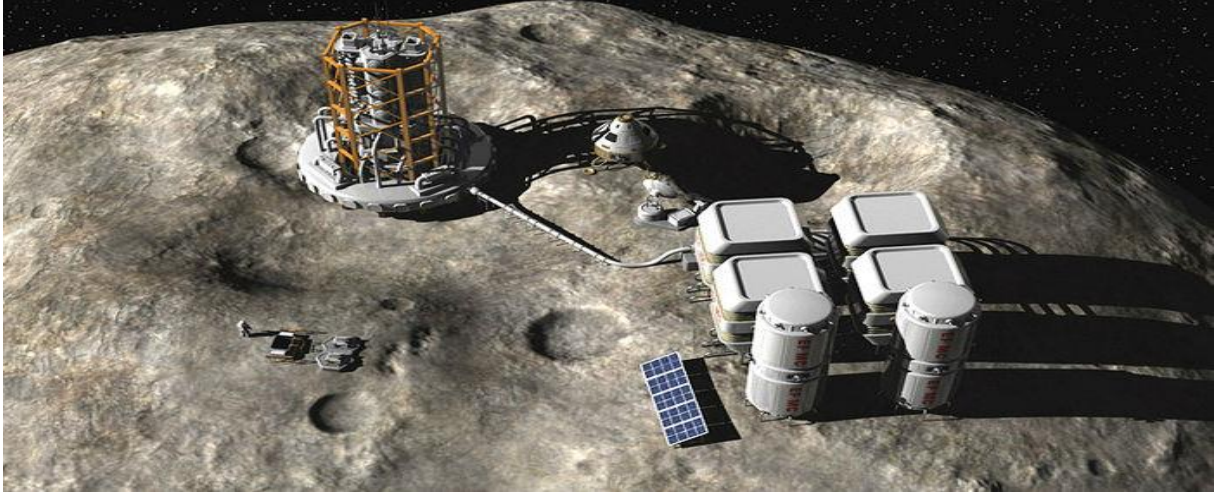
(<https://businessht.bloomberght.com/teknoloji/haber/1340257-insanligi-kurtaracak-memba-uzayda>)

Birleşmiş Milletler'in (BM) Temmuz 2016'da yayınladığı rapora göre dünya kaynaklarının tüketimi son 40 yılda üçe katlanmıştır. Doğal Hayatı Koruma Derneği (WWF), dünyadaki tüketimin karşılanması için artık 1,6 dünyaya gereksinim olduğunu belirtmektedir. BM verilerine göre 1970'te yeraltından çıkarılan 22 milyar tonluk maden miktarı, 2010'da 70 milyar tona ulaştı ve 2050'de insanlığın ihtiyaçlarını karşılamak için yılda 180 milyar ton madenin çıkarılması gerekmektedir.

Virgin Group CEO'su Richard Branson, Google kurucularından Larry Page, Google'ın çatı şirketi Alphabet'in Yönetim Kurulu Başkanı Eric E. Schmidt gibi isimlerin yatırımcıları arasında olduğu Planetary Resources, beş yıldır yerkürenin sahip olduğu madenlerin bileşenleri ve termografik özelliklerini incelerken, bir yandan da uzay madenciliği alanında araştırmalarına devam etmektedir. Şirket, demir ve nikel gibi madenlerin yanı sıra dünyada oldukça sınırlı miktarda bulunan platin ve önemi her geçen gün artan suyu bile asteroidlerde aramayı hedeflemiştir.

Araştırmalarda öncelik verilen asteroidler dünyaya en yakın geçenlerdir. Tahmini 60 milyon asteroid olduğunu belirten Lewicki, bunların yalnızca %1'inin bilindiğini, bu oranında 15 bininin dünyaya yakın geçtiğini, "Ulaşılması, 'aya inmekten' çok daha kolay binlerce asteroid'in olduğunu, bu asteroidlerin

çoğunun 50 yıl önce aya indiğimizden bu yana bilindiğini " vurgulayan ABD'li bilim adamı, önemli olanın doğru asteroit'in seçilmesidir" demiştir.

Fotoğraf: Planetary Resources

Asteroitlerde ilk maden aramasının 2020'de gerçekleşeceğini söyleyen ABD'li uzay bilimcisi, 10-15 yıl gibi kısa bir sürede uzay madenciliğinin bir rutine dönüşeceğini ifade etmektedir. Ancak uzayda bulunan madenin dünyaya getirilmesi mevcut teknolojiyle bu kadar kısa sürede mümkün olmayacaktır. Bu durumun en büyük nedeni uzay taşımacılığının çok pahalı olmasıdır.

Planetary Resources, uzay taşımacılığının yüksek maliyetini iki örnekle açıklamaktadır. ABD'nin en batı ucundan en doğu ucuna otomobille 42 saatlik bir yolculuğa çıktığınızı ve yol boyunca hiç benzin istasyonu olmadığını hatta ihtiyacınız olan tüm yakıtı ayrı bir depoyla yanınızda taşımak zorunda olduğunuzu düşünün... Planetary Resources'a göre uzaydaki sorun, bundan çok daha büyük.

Bir uzay aracı, dünyadan fırlatıldıktan sonraki ilk 300 kilometrelik mesafe için 50 kilogram yakıt tüketiyor. İlk aşama bittikten sonra 35 bin kilometreye ulaşmak için gereken ise yalnızca 4 kilogram. İki kilogram yakıtla ise Mars'a ve asteroitlere seyahat edilebiliyor. İlk 300 kilometrenin daha fazla enerji tüketmesinin tek nedeni ise yer çekimine karşı verilen mücadele.

Maliyetli uzay taşımacılığına diğer bir örnek ise yön belirlemek için kullandığımız GPS, maç izlemek için gerekli uydu yayınları, her gün yaptığımız internet araştırmaları için fırlatılan uydular.

Lewicki'ye göre uzayda yaklaşık 400 iletişim uydusu var. Bu uyduların her birinin saf altından daha pahalı yakıtları ve operasyonu için her yıl 50 milyon dolar harcanıyor. 400 uydu için bu, 20 milyar dolarlık bir piyasa anlamına gelmektedir.

Fotoğraf: Planetary Resources

Astronomik rakamlara ulaşan bu maliyetler nedeniyle, Planetary Resources için yakıt problemini çözmek, dünyaya maden getirmekten daha öncelikli bir amaç olarak belirlenmiştir. Şirket, sanılanın aksine "uzayda ne bulursak yanımıza alalım" mantığıyla değil, "bulduklarımızı uzayda nasıl kullanalım ki yanımıza olabildiğince az şey alalım" mantığıyla çalışmaktadır. Yani, ilk etapta doğru asteroidlere ulaşılacak, buradan elde edilecek madenler, yakıt yapımında ve uzayda bir yakıt istasyonu inşasında kullanılacaktır. Uzaydan elde edilecek en değerli maden ise yine sanılanın aksine ağır metaller değil, su olacaktır. Suyun bileşimindeki hidrojen, uzay araçlarının yakıtının ana maddelerinden biri olma özelliğine sahiptir.

Lewicki'ye göre dünyadaki nükleer atıkların su havuzları içinde korunması gibi astronotlar da uzaydaki radyasyondan su sayesinde korunabilir. Lewicki, bir metre küp suyun, uzaydaki hemen hemen tüm radyasyonu engelleyebildiğini belirtmektedir. Asteroidlerde suyun bulunması, diğer elementlerin madenleri için de yolu açacak ancak uzayda bulunan suyun dünyaya taşınması da kısa dönem hedefler arasında yer almamasıdır. Bunun nedeni de yine taşımının maliyetinin yüksek olmasıdır. Uzayda bin litre suyun taşınması milyonlarca dolara mâl olmaktadır.

Planetary Resources'un sudan sonra hedefine koyduğu diğer önemli element ise yerkürede çok nadir rastlanan platin olmaktadır. Dünyada ki en verimli madende bile bir gram platin üretmek için bir tonluk madencilik ihtiyacı olduğunu söyleyen Chris Lewicki, asteroidlerdeki platin miktarının dünyadan 100 bin kat daha fazla olduğunu altını çizmektedir. Lewicki'ye göre teknoloji, uzay taşımacılığını mümkün kılacak seviyeye ulaştığında dünyaya getirilecek platin, tıp alanında kanser tedavisinde bile kullanılabilir. Mıknatıslar da kullanılan neodimyum ya da radyum, osmiyum gibi son derece sert metaller de asteroidlerde aranacak diğer madenler arasında yer almaktadır.

Uzay madenciliği ile belirsizliğini koruyan en önemli konu "mülkiyet hakkı"dır. 1960'ların sonunda belirlenen uluslararası mevzuata göre uzayda herhangi bir toprak parçasına sahip olunamamakta, ancak toplanan materyallerde mülkiyet hakkı söz konusu olabilmektedir. Yani Planetary Resources'a yatırım yapan üç ülke ABD, Birleşik Arap Emirlikleri ve Lüksemburg, uzaydan getirilecek maddeler üzerinde hak iddia edebilecektir. Lewicki'nin verdiği örnekle nasıl ki denizden tutulan balık, balıkçının oluyor, uzaydan toplanan "parçalar" da toplayanın olacaktır.

Söz konusu yatırımların, eğitimlerin ve araştırmaların yalnızca teknolojik açıdan güçlü ülkelerle sınırlı kaldığına dair yanlış bir kanı olduğunu söyleyen Chris Lewicki, insan aklının "dünyevi meseleler" ötesine geçmesi gerektiğini şu cümleyle özetliyor: "Uzayın yalnızca bilimsel bir aktivite değil, yeni bir ekonomi hatta yeni bir coğrafya olduğunu anlamamız gerekiyor."

ABD ve Uzay Kaynaklarının Kullanımı

(<https://qha.com.tr/haberler/guvenlik/abd-uzay-kaynaklarinin-kullanimina-izin-veren-kararnameyi-imzaladi/184270/>)

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Donald Trump, "Uzay Kaynaklarını Çıkarılması ve Kullanılmasına Yönelik Uluslararası Desteği Teşvik" başlığını taşıyan 6 Nisan 2020 tarihli Başkanlık Kararnamesi imzalayarak Ay ve diğer gök cisimlerinde bulunan su ve madenlerden özel uzay girişim ve araştırmalarını desteklemek üzere faydalanılmasının önünü açmıştır. Kararnamede, bu türden tasarrufların, "Dış Uzay Sözleşmesi" adı verilen, 1967 tarihli "Ay ve Diğer Gök Cisimleri Dahil, Uzayın Keşif ve Kullanılmasında Devletlerin Faaliyetlerini Yöneten İlkeler Hakkında Antlaşma" ya uygun olduğuna yer verilmiştir.

ABD Ulusal Uzay Konseyi Sekreteri Scott Pace, konuyla ilgili yaptığı açıklamada, "ABD, Ay'a geri dönüş ve Mars yolculuğuna hazırlanırken bu kararname su ve bazı madenler gibi uzay kaynaklarının, uzayın ticari kullanımını geliştirmek üzere çıkarılması ve kullanılmasına ilişkin Amerikan politikasını ortaya

koymaktadır.” demiştir .Pace, kararın ABD’nin Artemis misyonu kapsamında Ay ve ardından Mars’a düzenlemeyi planladığı insanlı seferler için uluslararası muhatapları ve özel sektör ortaklarıyla yaptığı pazarlıklarda konumu netleştirmeyi amaçladığını belirtmiştir.

NASA, Artemis görevi kapsamında 2024 yılına kadar Ay’a insanlı seferler düzenlemeyi amaçlamakta,2028 yılına kadar sürmesi planlanan seferlerin ardından Ay yörüngesinde bir uzay istasyonu kurulması ve burayı basamak olarak kullanarak Mars’a insanlı seferler düzenlenmesi hedeflemektedir.

Kremlin Sözcüsü Dmitriy Peskov,hukuki olarak bu kararın detaylarının incelenmesi gerektiğine işaret ederek, “Uzayın özelleştirilmesine yönelik hiçbir girişim kabul edilemez.” diye konuşmuştur.

Uzay ve Çöpler

(<https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/uzaydaki-coplerimizi-toplama-zamani>)

Ruslar tarafından 1957 yılında fırlatılan ve dünyanın ilk yapay uydusu olan Sputnik 1’den sonra uzaya yaklaşık 6000 uydu gönderilmiştir. Ancak bu uyduların sadece 1000’e yakını şu an hizmet vermeye devam etmekte, bu durum ise uzayda bol miktarda çöpümüz olduğu anlamına gelmektedir

Dünya’nın etrafında hareket eden parçacıkların büyük kısmı insan kaynaklı atıklar -ömrünü tamamlayan uydular, uzay araçlarını taşıyan roket kalıntıları, fırlatmadan sonra uzay aracından ayrılan bileşenler- sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle atıklar, yörünge kalıntıları olarak da isimlendirilmektedir. Yörünge kalıntılarının büyük kısmı tekrar Dünya’ya düşmesine (bazısı atmosferde yanarak yok olurken bazısı yerin yüzeyine ulaşıyor) rağmen bir kısmı Dünya’nın etrafında hareket etmeye devam etmektedir. Bu parçacıkların hızı saatte 30.000 km’ye ulaşabildiği için çok küçük parçacıklar bile uzay araçlarına büyük zararlar verebilmektedir.

<https://bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/uzaydaki-coplerimizi-toplama-zamani>

NASA araştırmacılarına göre Dünya’nın etrafındaki uzay araçlarının birçoğunun hareket ettiği yörüngedeki (LEO) kalıntıların yoğunluğu, zincirleme çarpışmaları tetikleyecek seviyeye ulaşmıştır. Kessler Sendromu olarak isimlendirilen bu durum uzaydaki insan kaynaklı kalıntılar arasındaki çarpışmaların çok sayıda yeni parçacık oluşmasına, dolayısıyla çarpışma riskinin katlanarak artmasına yol açması olarak açıklanabilir. 2013 yılında gösterime giren Gravity (Yerçekimi) filminin konusu da uzaydaki bu zincirleme çarpışmaların yol açabileceği tehlikelerdi. Filmde Uluslararası Uzay

İstasyonu'nda görevli astronotların Hubble Uzay Teleskobu'nu onardıkları sırada bir Rus füzesi tarafından vurulan, ömrünü tamamlamış bir uydunun enkazının sebep olduğu zincirleme çarpışmalar; bu çarpışmalar sonucu uzay istasyonunun ve yörüngedeki diğer birçok uzay aracının zarar görmesi ve bu süreçte astronotların Dünya'ya dönme çabaları anlatılıyordu.

Bu zamana kadar yörünge kalıntıları arasında gerçekleşen çarpışmaların en önemlisi ABD'ye ait bir iletişim uydusu olan Iridium 33 ile Rusya'ya ait eski bir iletişim uydusu olan Cosmos 2251 arasındaki çarpışmaydı. İki uydu 10 Şubat 2009 tarihinde yaklaşık 790 km irtifada çarpıştı. Her iki uydunun da parçalanmasına neden olan bu olay sonrasında yörünge kalıntılarına farklı büyüklüklerde binlerce yeni parçacık eklenmiştir. Bunun dışında uyduların kasıtlı olarak imha edildiği durumlar da söz konusu olabiliyor. Örneğin bazı ülkeler uydulara karşı geliştirdikleri silahların denemeleri sırasında ömrünü tamamlamış uyduları hedef alabilmektedir.

Uzayın çöplerden temizlenmesine yönelik çeşitli projeler yürütülmektedir. Remove Debris isimli projede yörünge kalıntılarının imha edilmesi amacıyla farklı yöntemler kullanılmaktadır. Yöntemlerden birinde, uzay çöplerinin balıkçı ağlarına benzeyen bir sistemle yakalanması, daha sonra ise uzay aracıyla birlikte hareket eden kalıntının uzay aracı Dünya'ya dönerken atmosferdeki sürtünme nedeniyle yanarak yok olmalarının hedeflenmesidir. Diğer bir yöntemde ise temel amaç yörünge kalıntılarının hareket doğrultularının atmosfere girmelerini sağlayacak şekilde değiştirilmesi planlanmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Uzay çalışmaları giderek bütün ülkelerin gündemine girmektedir. Uzay konusunda her gelişme çok yakından takip edilmeli, Türkiye olarak bu çalışmaların her boyutu ile ilgilenmeliyiz. Uzay Ajansının kurulması önemli bir adım olmuştur.

Bu çalışma da uzay ile ilgili çalışmaların birkaç boyutuna değinilmiştir. Bunun dışında uzay çalışmalarına ticari şirketlerin katılımı ile uzayın ticarileşmesi, insanlı uzay yolculukları, uzayın silahlandırılması, atmosferi kullanan hipersonik füzeler, Ayın çıkış noktası olarak kullanılarak Mars'a yolculuk yapılması, uzay turizmi vb. konularda kapsamlı olarak incelenmeli ve ülkemiz açısından ayrı bir strateji belgesi oluşturulmalıdır.

Demokrasinin kara lekesi 12 Eylül darbesinin üzerinden 41 yıl geçti

Türkiye demokrasi tarihine kara bir leke olarak geçen 12 Eylül darbesi, geride telafisi mümkün olmayan kayıplar ve unutulmayan acılar bıraktı

'YÖNETİME ÜÇÜNCÜ AÇIK MÜDAHALE'

Kod adı "**Bayrak Harekatı**" olarak belirlenen darbe, ilk olarak 11 Temmuz saat 04.00'te hayata geçirilmek istendi ancak 2 Temmuz'da **Süleyman Demirel hükümetinin güvenoyu almasıyla plan ertelendi**

Söz konusu plan, **aynı isimle 12 Eylül'de sabaha karşı uygulandı** ve darbeciler ülke yönetimine el koydu

TBMM lağvedildi, 1961 Anayasası kaldırıldı

Darbeye liderlik eden 5 generalin oluşturduğu **Milli Güvenlik Konseyi, bütün yetkileri ele aldı**

Darbeciler, acısı yıllarca hafızalardan silinmeyecek uygulamalara imza atarak Türkiye'ye karanlık bir dönem yaşattı

SIYASİLER SÜRGÜNE GÖNDERİLDİ

Siyasi partilerin kapısına kilit vuran darbeciler, **Süleyman Demirel** ile **Bülent Ecevit**'i Hamzakoy'a, **Necmettin Erbakan** ile **Alparslan Türkeş**'i ise Uzunada'ya sürgüne göndererek, siyasi yasaklar getirdi

İLK İDAMLAR

Darbeden sonra ilk idamlar, 9 Ekim 1980'de gerçekleşti. Sol görüşlü NECDET **ADALI**, ardından ülkücü MUSTAFA **PEHLİVANOĞLU** idam edildi

EREN, YAŞI BÜYÜTÜLEREK İDAM EDİLDİ

Darbe öncesinde bir askeri inzibat erini öldürdüğü gerekçesiyle hüküm giyen **17 yaşındaki Erdal Eren**, yaşı büyütülerek 13 Aralık 1980'de idam edildi

650 BİN KİŞİ
gözaltına alındı

230 BİN KİŞİ
210 bin davada yargılandı

7 BİNDEN FAZLA KİŞİ
için idam cezası istendi

517 KİŞİ
"ölüm cezasına"
çarptırıldı

50 KİŞİ
idam edildi

14 BİN KİŞİ
vatandaşlıktan
çıkarıldı

30 BİN KİŞİ
işten çıkarıldı

12.09.2021

AA
ANADOLU AJANSI

<https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/24849>

Dünyada altyapı yatırımlarının önündeki engel yatırım maliyetleri

DR. EYÜP VURAL AYDIN

Dünya Kamu Özel Sektör İş Birliği (KÖİ) Uzmanları Birliği Orta Asya Bölüm Başkanı

“ Dünyada, altyapı yatırımlarının önündeki en önemli engel yatırım maliyetleri. Bu noktada kamu otoriteleri için kamu özel sektör iş birliği modeli daha etkin bir seçenek ”

“ İngiltere’den Kanada’ya, Portekiz’den Avustralya’ya kadar birçok ülke KÖİ modeli ile başta ulaştırma olmak üzere altyapı yatırımlarını hayata geçiriyor ”

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE KÖİ MODELİYLE DEVREYE ALINAN BAZI PROJELER

Projenin Adı	Yatırım tutarı (Milyar dolar)	Proje Garanti kurgusu	İşletme Süresi
Golden Ears Köprüsü (Kanada)	0,80	Gelir riski Kamuda	35,5 yıl
M6 Otoyolu (İngiltere)	1,7	Gelir riski özel sektörde	50 yıl
Vasco De Gama Köprüsü (Portekiz)	0,90	Garanti ödemesi	33 yıl
Yitzak Rubin Transit Otoyolu (İsrail)	1,5	Garanti ödemesi ve Gelir paylaşımı	30 yıl
Melbourne City Link projesi (Avustralya)	2	Kamu proje şirketine ortak	31 yıl
Avrasya Tüneli (Türkiye)	1,2	Garanti ödemesi ve gelir paylaşımı	25 yıl
Osmangazi Köprüsü ve İstanbul-İzmir Otoyolu (Türkiye)	6,3	Garanti ödemesi	15 yıl 4 ay
İstanbul Havalimanı	10,2	Garanti ödemesi 25 yıl kamuya kira ödemesi	25 yıl

11.09.2021

AA
ANADOLU AJANSI

<https://www.aa.com.tr/tr/info/infografik/24848>

MEB, eğitim-öğretim istatistiklerini açıkladı

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından "Milli Eğitim İstatistikleri-Örgün Eğitim 2020-2021" verileri açıklandı

TÜRKİYE'DE TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI
(Okul öncesi, ilköğretim, ortaöğretim)

18 MİLYON 85 BİN 943

RESMİ OKUL

15 MİLYON 194 BİN 574

ÖZEL OKUL

1 MİLYON 310 BİN 605

AÇIK ÖĞRETİM

1 MİLYON 580 BİN 764

OKUL ÖNCESİ

1 MİLYON 225 BİN 981

İLKOKUL

5 MİLYON 328 BİN 391

ORTAOKUL

5 MİLYON 212 BİN 969

LİSE

6 MİLYON 318 BİN 602

ÖZEL OKULLARDAKİ
ÖĞRENCİ ORANI

%7,9

ÖĞRETMEN SAYISI

1 MİLYON 112 BİN 305

OKUL ÖNCESİ

52 BİN 461

İLKOKUL

306 BİN 937

ORTAOKUL

370 BİN 798

LİSE

382 BİN 109

RESMİ OKUL

950 BİN

90

ÖZEL OKUL

162 BİN

215

OKUL SAYISI

67 BİN 125

RESMİ OKUL

53 BİN 620

ÖZEL OKUL

13 BİN 501

AÇIK ÖĞRETİM

4

DERSLİK SAYISI

732 BİN 381

RESMİ OKUL

593 BİN 632

ÖZEL OKUL

138 BİN 749

10.09.2021

ANADOLU AJANSI

Geleceğin kıtası Afrika'da askeri darbelerin sonu gelmiyor

2000'lerden sonra
kıtada darbe trendinde
bir azalma görülsa de
son yıllarda askeri
müdahalelerin sayısında
yeniden artış oldu

Afrika'da 1955'ten
bu yana başarılı
veya başarısız
210 darbe girişimi
oldu

SON DARBELER VE DARBE GİRİŞİMLERİ

2021

- Gine
- Nijer
(darbe girişimi)

2020

- Mali

2019

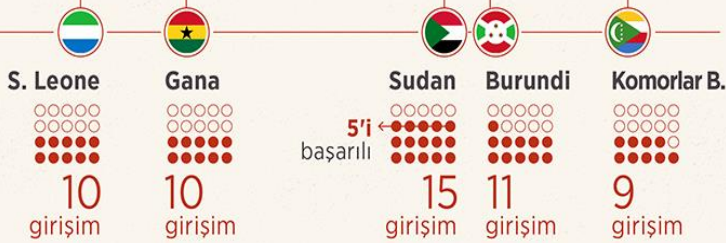
- Sudan
- Etiyopya
(darbe girişimi)

- Gabon
(darbe girişimi)

2017

- Zimbabve

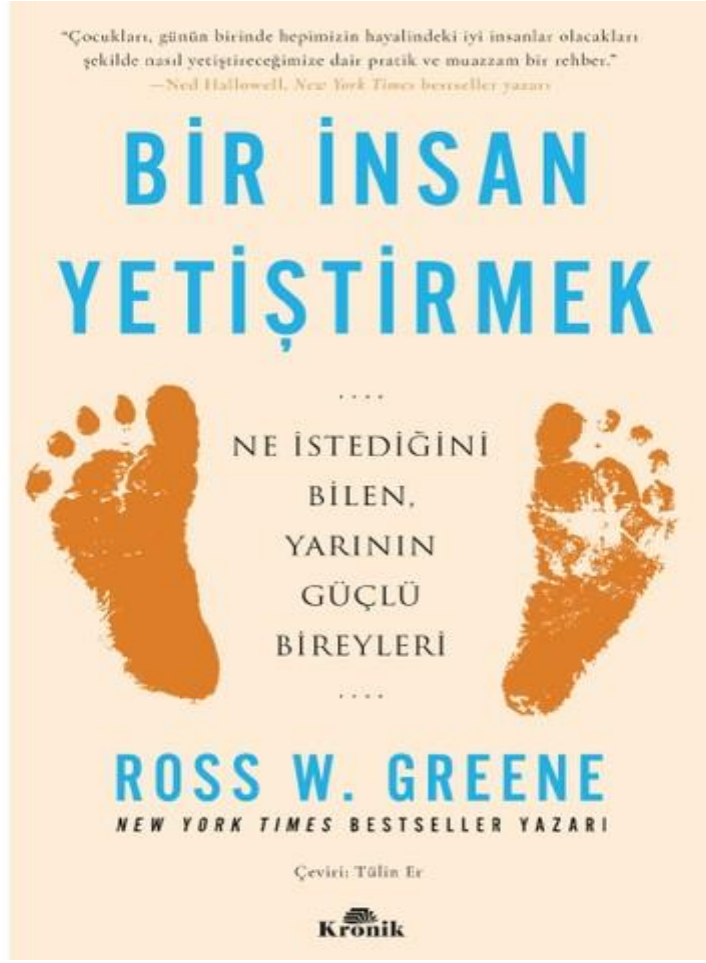
KITADA EN FAZLA ASKERİ DARBEYLE KARŞILAŞAN ÜLKELER

08.09.2021

AA
ANADOLU AJANSI

Kitap Tavsiyesi

Ebeveynlerin önemli bir görevi vardır: Çocuklarının kim olduğunu -becerileri, tercihleri, inançları, değerleri, karakterleri ve hedefleri- keşfetmek, bunu kabullenmek ve sonra buna göre bir hayat sürdürmelerine yardımcı olmak. Yine de konu nereden başlamak gerektiğine gelince bugünlerde pek çok ebeveyn bocalıyor.

Çocuklarının bağımsız olmasını istiyorlar, ancak kötü seçimler yapacaklarsa değil. Aşırı baskıcı olmaktan kaçınmak istiyorlar; ancak sonucunda kural tanımaz, saygısız bir çocukları olacaksa değil. Çocuklarıyla iyi bir ilişkileri olsun istiyorlar, ancak otoritelerini kaybetmelerine sebep olacaksa değil. Gerçekten duyulmak istiyorlar, ancak çığlık atarak değil.

Görevinizin, bir kil öbeğini (çocuğunuzu) öngördüğünüz biçime sokmak olmadığını fark edin: O bir kil öbeği değil ve sizin de bu tür bir gücünüz yok.

Bir ebeveyn olarak en çok istediğiniz şey etkilemektir, kontrol etmek değil. Bu etkiyi yapmanın da birden fazla yolu var. Bir yol güç ve baskıdan geçer ama başka bir yol daha var; iletişimi artıran, ilişkileri iyileştiren ve Gerçek Dünya'da karşılıklarına çıkacak şeylere çocukları daha iyi hazırlayan bir yol. Tanınmış çocuk psikoloğu ve New York Times çok satan yazarı Ross W. Greene, daha iyi bir ebeveyn-çocuk ilişkisinin nasıl geliştirileceğini açıklarken aynı zamanda empati, dürüstlük, dayanıklılık ve bağımsızlık gibi duyguları besliyor.

Sorunları işbirliği içinde çözme modeli sayesinde her iki tarafa da gelişmek için alan tanıyan, bir gün kanatlarını açıp uçuşması için çocuğunuza sağlam bir temel kazandıracak yönergeler ve ilham verici tavsiyeler sunuyor.

